

Maria Tchernykh

RANGAISTUSKÄYTÄNNÖN MUUTOKSET RAISKAUSRIKOKSISSA

RANGAISTUSKÄYTÄNNÖN MUUTOKSET RAISKAUSRIKOKSISSA

Maria Tchernykh
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalous, Oikeus ja hallinto

Tekijä(t): Maria Tchernykh

Opinnäytetyön nimi: Rangaistuskäytännön muutokset raiskausrikoksissa

Työn ohjaaja: Pentti Seppänen

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 52 + 2

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia raiskausrikosten merkittävimpiä rangaistuskäytännön muutoksia, muutosten taustalla vaikuttavia lakiuudistuksia sekä seksuaalirikosten määritelmiä ja teonpiirteitä. Tavoitteena on myös selvittää Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoiden sekä opettajien mielipidettä Suomen nykyiseen rangaistuskäytäntöön raiskausrikoksissa. Opinnäytetyön aihevalintaan vaikutti oma mielenkiinto rikosoikeuteen ja raiskausrikoksiin. Lisäksi aihe on ajankohtainen, sillä raiskausrikoksia koskevat uutiset ovat toistuvasti mediassa esillä ja raiskausrikosten oikeuskäytäntö herättää runsaasti julkista keskustelua kansan keskuudessa.

Opinnäytetyöni on toteutettu lainopillisena tutkimuksena. Työhön sisältyy myös kvantitatiivisella eli tilastollisella tutkimusmenetelmällä kerätty aineisto ennalta määrätyltä tutkimusjoukolta; Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoilta sekä opettajilta. Kyselytutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytettiin Webropol-työkalua, jonka kautta kysely lähetettiin tutkimusjoukolle sähköpostin välityksellä. Työni keskeisimpinä lähteinä on käytetty lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta sekä mediasta poimittuja artikkeleita ja uutisia.

Seksuaalirikoslainsäädännön tarkoitus on suojella seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tätä oikeushyvä loukkaavat teot ovat rikoslain 20 luvun mukaan rangaistavia tekoja. Teon rangaistavuuteen vaikuttavat muun muassa yleinen oikeuskäytäntö sekä rikoslaissa määritellyt koventamis-, lieventämis- ja kohtuullistamisperusteet.

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että tutkimusjoukon mielipide tukee yleistä käsitystä, jonka mukaan Suomessa vallitseva raiskausten rangaistuskäytäntö on liian lievä. Valtaosa vastaajista (85,6 %) piti vuoden 2014 raiskausrikosten keskirangaistuksia liian lievinä. Törkeiden raiskausten kohdalla vielä suurempi osa vastaajista (95,7 %) piti keskirangaistusta liian lievänä. Tutkimusjoukolle tehdyn kyselyn perusteella voidaan todeta, että naiset ovat miehiin verrattuna tyytymättömämpiä raiskausrikosten rangaistuskäytäntöön.

Asiasanat: raiskausrikos, seksuaalirikos, rangaistuskäytäntö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics

Author(s): Maria Tchernykh

Title of thesis: Changes of sentencing practice in sex crimes

Supervisor(s): Pentti Seppänen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 52 + 2

The object of this thesis was to investigate the significant changes of the sentencing practice in sex crimes, the new law behind the changes, the definitions and features of sex crimes. The purpose is also to find out selected crowd of peoples opinion about punishments of sex crimes in Finland. The topic is current, because sexual crime are frequently in the news in media. In addition, sex crimes create plenty of public discussion among the people.

This work is based on legal research with research that was carried out with a quantitative, statistical method. Data collection method in the survey was using Webropol tool. The most essential sources used were Finnish legislation, legal literature together with articles and news picked from media.

The purpose of sex crime regulations is to protect individual's own sexual self-determination. Acts that offending sexual self-determination are punishable in the criminal law. Factors that affect the penalty in sex crimes are, among the other things, punishments aggravating circumstances and grounds for mitigation of punishment.

The survey revealed that respondents of survey supports the view that the current sentencing practice of sex crimes in Finland is too mild. The study shows that women consider penalty of sex crime much lighter compared to men.

Keywords: sex crimes, criminal law, sentencing practice

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	SEKSUAALIRIKOKSET SUOMESSA	8
2.1	Seksuaalirikosten määrittely	9
2.1.1	Raiskaus	10
2.1.2	Törkeä raiskaus	12
2.1.3	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	15
2.1.4	Seksuaalinen hyväksikäyttö	16
2.1.5	Seksuaalinen ahdistelu	17
2.2	Syyteoikeus seksuaalirikoksissa	18
2.3	Raiskausrikokset tilastojen valossa	19
3	MUUTOKSET RANGAISTUSKÄYTÄNNÖSSÄ	22
4	RANGAISTUKSEN MITTAAMINEN RAISKAUSRIKOKSISSA	29
4.1	Rangaistuksen määrittämisen lähtökohtia	29
4.2	Yleiset mitaamisperusteet	30
4.2.1	Koventamisperusteet	31
4.2.2	Lieventämisperusteet	31
4.2.3	Kohtuullistamisperusteet	32
4.2.4	Rangaistusasteikon lieventäminen	32
4.3	Rangaistuslajit	33
4.4	Vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavat seikat	37
4.5	Vahingonkorvauskäytäntö	38
5	OIKEUSTAJU TUTKIMUSKOHTENA	40
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
7	POHDINTA	49
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Raiskausrikoksia sekä yleisesti seksuaalirikoksia koskeva seuraamusjärjestelmä nousee säännöllisin ajoin julkisen keskustelun ja kannanottojen kohteeksi. Usein tämä liittyy uutisoituun rikostuomioon, jonka rangaistuksen ankaruus on ristiriidassa yleisen oikeustajun kanssa. Yksittäiset tuomiot eivät kuitenkaan anna laajaa kuvaa rangaistussäännöksistä, sillä julkisuudessa käsiteltävissä tapauksissa ei useinkaan kerrota rikokseen liittyvistä yksityiskohtaisista olosuhteista, joilla on voinut olla vaikutusta rangaistuksen suuruuteen. Saman rikosnimikkeen alla olevat rikokset saattavat merkittävästi vaihdella rangaistavuudeltaan ja tekotavoiltaan, joten pelkästä rikosnimikkeestä on vaikea päätellä teon yksityiskohtia.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää raiskausrikosten rangaistuskäytäntöä ja niissä tapahtuneita muutoksia viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Lisäksi työssäni tutkitaan tutkimusjoukko rajatun Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja opettajien mielipidettä nykyisestä Suomen rangaistuskäytännöstä raiskausrikoksissa sekä sitä, miten rangaistuskäytäntö vastaa heidän oikeustajua. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat: ”Miten rangaistuskäytäntö raiskausrikoksissa on muuttunut kahdessa vuosikymmenessä?” ja ”Mitä mieltä tutkimusjoukko on Suomessa vallitsevasta rangaistuskäytännöstä raiskausrikoksissa?”.

Rikoslain (39/1889) 20 luvussa säädetyt seksuaalirikokset käsittelevät laajaa kokonaisuutta, joista keskityn opinnäytetyössäni raiskaukseen, törkeään raiskaukseen sekä seksuaaliseen hyväksikäyttöön, joka on myöhemmin kumottu lailla 27.6.2014/509. Edellä mainituista rikosnimikkeistä käytetään jäljempänä lyhyesti nimitystä raiskausrikokset. Opinnäytetyöni aiheen rajaus raiskausrikoksiin perustuu siihen, että nimenomaan raiskausrikokset ovat saavuttaneet lähiaikoina suuren mediahuomion. Muista seksuaalirikoksista opinnäytetyössäni sivutaan lyhyesti rikosnimikkeet pakottaminen seksuaaliseen tekoon sekä seksuaalinen ahdistelu. Näin ollen tarkastelun ulkopuolelle jäävät lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (6 §), törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (7 §), seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (8 §) sekä paritusrikokset (9 §, 9a §).

Lyhyesti määriteltynä seksuaalirikos on teko, jolla loukataan ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta tunkeutumalla vasten toisen tahtoa intiimeille alueille. Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen aiheuttaa voimakkaita häpeän sekä syyllisyyden tunteita, mikä nostaa kynnystä rikosilmoituksen teolle. Viime aikana kohutut, raiskausrikollisten saamat liian lievät tuomiot eivät ne-

kään tuo suurta lohtua uhreille, jotka voivat joutua kärsimään traumaattisesta kokemuksesta jopa lopun elämänsä ajan. Tästä syystä halusin tutkia raiskausrikoksia ja niiden rangaistuskäytännön kehittymistä tarkemmin.

Aihetta päädyin käsittelemään ajankohtaisuuden sekä henkilökohtaisen kiinnostukseni myötä, sillä raiskausrikosten rangaistuskäytäntö on ollut toistuvasti kuuma aihe mediassa. Opinnäytetyöni aihetta suunnitellessani uutisotsikoissa pyöri vilkkaasti Tapanilassa tapahtunut nuoren naisen raiskaus poikajoukon toimesta sekä erilaiset artikkelit liian lievistä rangaistuksista.

Tutkimusmenetelminä käytän opinnäytetyössäni lainoppia eli oikeusdogmatiikkaa, sillä menetelmä sopii lain näkökulmasta tutkittavan aiheen tutkimiseen, sekä kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Lainopillisella tutkimusmenetelmällä tarkoitetaan voimassa olevan oikeuden tutkimista ja tulkittamista. Opinnäytetyöni sisältää kvalitatiivista tutkimusmenetelmää kyselyn muodossa, jolla pyritään tulkitsemaan tutkimusjoukon mielipidettä vallitsevasta rangaistuskäytännöstä.

Lähdeaineistona olen käyttänyt voimassa olevaa lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta sekä lehdistä löytyneitä uutisia ja artikkeleita. Näiden lisäksi työssäni on hyödynnetty tilastokeskuksen ylläpitämiä ja julkaisemia tilastoja.

Opinnäytetyö jakaantuu seitsemään päälukuun, joista johdanto on ensimmäinen. Toisessa pääluvussa käsitellään yleisesti seksuaalirikoksia Suomessa ja avataan rikosnimikkeitä. Kolmannessa luvussa keskitytään rangaistuskäytännön muutokseen ja neljäs luku antaa yleiskuvauksen rangaistuksen mittaamisesta raiskausrikoksissa. Seuraavassa luvussa avataan kvantitatiivisen tutkimusmenettelyllä kerätty aineisto ja selvitetään rajatun tutkimusjoukon mielipiteiden pohjalta tyytyväisyyttä nykyiseen rangaistuskäytäntöön. Opinnäytetyön viimeisimpinä päälukuina ovat johtopäätökset ja pohdinta, joissa tulkitaan tutkimustuloksia ja arvioidaan työn vahvoja ja heikkoja puolia.

2 SEKSUAALIRIKOKSET SUOMESSA

Rikoslain (19.12.1889/39) 20 luvussa säädetään seksuaalirikoksista, jotka jakaantuvat raiskausrikkisiin (RL 20:1 ja 2 §:t), pakottamiseen seksuaaliseen tekoon (4 §), seksuaaliseen hyväksikäyttöön (5 §) ja seksuaaliseen ahdisteluun (5a §). Seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva RL 20:3 § kumottiin lainsäädännön muutoksella 509/2014.

Aikaisemman rikoslainsäädännön mukaan silloisia siveellisyyserikoksia koskeva 20 luvun 1 § ei porrastanut riittävästi erinäisiä tekomuotoja, joiden mukaan väkisinmakaamista voitaisiin arvostella törkeäksi tai lieväksi, vaan soveltamisedellytykset olivat hyvin laajat. Lakimuutoksen myötä (laki 563/1998) 1 § porrastettiin raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Lisäksi lukuun otettiin mukaan pykälä, joka koski toisen pakottamista sukupuoliyhteyteen ja muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan tekoon. Kyseiset säännökset sijoitettiin seksuaalirikoslain 20 luvun 1-3 §:ään. Raiskaus korvasi silloisen säännöksen väkisinmakaamisesta (1 §). Vakavampien raiskausmuotojen eroteltavaksi otettiin säännös koskemaan törkeitä raiskauksia (2 §). Lievimmistä tekumuodoista säädettiin luvun 3 §:n 1 momentissa, jonka rikosnimenä oli pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Lisäksi luvun 4 §:ssä kriminalisoitiin teko, jossa muuhun kuin sukupuoliyhteyteen pakottava tuomittaisiin pakottamisesta seksuaaliseen tekoon ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä säädettyssä 5 §:ssä teko, jonka mukaan se, joka asemaansa hyväksikäyttäen olennaisesti loukkaa sukupuoliyhteytenä tai muuna tekona seksuaalista itsemääräämisoikeutta. (HE 6/1997.)

Nykyistä rikoslain 20 lukua on muutettu viimeksi vuonna 2014 lainsäädännön muutoksella 509/2014, jolloin uusittiin seksuaalirikosten porrastamista kolmeen tekomuotoon (raiskaus (1 §), törkeä raiskaus (2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (3 §)). Lukuun lisättiin rangaistussäännös seksuaalisesta ahdistelusta, josta rangaistaisiin henkilöä, joka koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Pykälä säädettiin kattamaan lähinnä tekoja, joista oli siihen asti teon tosiasiallista luonnetta vastaamattomasti rangaistu esimerkiksi pahoinpitelystä. (HE 216/2013.)

2.1 Seksuaalirikosten määrittely

Pakottaminen kuuluu raiskauksen keskeisiin tunnusmerkkeihin. Pakottamista on raiskaussäännöksessä luonnehdittu siten, että se tapahtuu käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa. (Matikkala 2010, 103–104.) Seksuaalirikoksia koskeva sääntely perustuu siihen, että uhuriin kohdistetut teot ovat seksuaalisuuden kannalta olennaisina ja laadultaan moitittavina pidettävät. Rikoslain 20 luvussa seksuaalisuuden kannalta olennaisina pidettävät teot ovat jaoteltu sukupuoliyhteyteen ja seksuaaliseen tekoon. Sukupuoliyhteys määritellään 20 luvun 10 §:n 1 momentissa (509/2014) teoksi, jossa sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistetaan sukupuolielimestä tehtävää seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon, taikka otetaan toisen sukupuolielimen omaan kehoon. Tunkeutuminen voi tapahtua joko sukupuolielimestä tai muulla kehon osalla taikka esineellä. Koska tunkeutumisen edellytetään olevan seksuaalista, tässä yhteydessä sukupuoliyhteydeksi ei katsota esimerkiksi gynekologisia tai lääketieteellisiä taikka muita vastaavia toimenpiteitä, joita tehdään muussa kuin seksuaalisessa tarkoituksessa (HE 216/2013). Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen (RL 20: 10.1§).

Nykyinen sukupuoliyhteyttä tarkoittava määritelmä on astunut voimaan vuoden 1999 alussa (laki 563/1998) osana rikoslain kokonaisuudistusta. Uudistuksen keskeisenä tavoitteena oli suojata seksuaalista itsemääräämisoikeutta selvemmin ja parantaa uhrin rikosoikeudellista suojaa poistamalla lainsäädännöstä epämääräisyyksiä. Keskeisenä muutoksena aikaisemmin voimassa olevaan määritelmään nähden on se, että epämääräisestä käsitteestä ”haureus” luovuttiin ja korvattiin seksuaalisen teon ja sukupuoliyhteyden määritelmillä. Samalla sukupuoliyhteys laajennettiin vaginaalisesta sukupuoliyhteydestä käsittämään myös peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista sekä oraalista sukupuoliyhteyttä. Sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen tarkoitti raiskauksen ulottamista koskemaan niin toiseen kuin samaankin sukupuoleen kohdistuvaa rikosta ja luopumista rangaistavuuden erottelusta sukupuolisen suuntautumisen perusteella. Voimassa olleet seksuaalirikosluvun säännökset olivat siihen saakka olleet sidottuja sukupuoliin suuntautumiseen ja rajoittuneet koskemaan ainoastaan heteroseksuaalista, miehen naiseen kohdistamaa tekoa. Tämä ei ollut perusteltua, sillä myös samaan sukupuoleen kohdistunut raiskaus loukkasi seksuaalista itsemääräämisoikeutta. (HE 6/1997.) Määritelmäsäännöksen laajentaminen merkitsi sitä, että aikaisempaa useampi teko tuli arvioitavaksi esimerkiksi raiskausta koskevan sääntelyn mukaan (Ojala 2014, 44).

2.1.1 Raiskaus

Nykyinen raiskausta koskeva säännös on astunut voimaan 1.9.2014 (laki 27.6.2014/509) ja se kuuluu seuraavasti:

”Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilööön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksentehtäjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.”

Seksuaalirikoksien rangaistussäännökset ovat olleet viimeisen 10 vuoden aikana jatkuvien muutosten kohteena. Lukuisat muutokset viestivät sitä, kuinka vaikeasti rangaistussäännösten tasapaino on saavutettavissa ja toisaalta taustalla on nähtävissä yhteiskunnallisia muutoksia seksuaalisessa itsemääräämisoikeudessa. Vuoden 1999 lakiuudistukseen saakka seksuaalirikoksista puhuttiin siveellisyysrikoksina ja raiskauksesta käytettiin nimitystä väkisinmakaaminen, mikä oli vanhankantainen ja kuvasi vain osaa säännöksen koskemista teoista, jotka katsottiin vakavina seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksina. Raiskauksen historia osoittaa, että seksuaalirikoslainsäädännöllä haluttiin pitkään suojella yhteiskuntajärjestystä ei-toivotulta seksiltä ja suojata siveellisyyttä sekä ylläpitää sukupuolimoraalia, mikä vastasi myös uskonnollista näkemystä. Sukupuolimoraalin keskeisenä ajatuksena oli se, että sukupuolielämä kuului ainoastaan avioliittoon. Tämä ajatus poisti mahdollisuuden tulla raiskatuksi aviopuolison toimesta, sillä avioliiton solmiminen katsottiin perustavan miehelle seksuaalista määräämisvaltaa vaimoonsa nähden. (HE 6/1997.)

Vaikka seksuaalirikoksia koskeva järjestelmä oli kauan perustunut ajatukselle, että seksuaalinen kanssakäyminen oli aviopuolisoiden kesken luvallista ja kuului velvollisuuteen, käsitys avioliiton ja sukupuolielämän ehdottomasta yhteydestä väistyi, kun avioliiton rinnalle nousi muita vakiintuneen parisuhteen muotoja, kuten avoliitto. Voimassa ollut laki avioliiton solmimisesta olisi näin ollen heikentänyt naisen rikosoikeudellista suojaa väkisinmakaamista vastaan. Avioliitossa tapahtuva raiskaus kriminalisoitiin vuoden 1994 (laki 316/1994) lakimuutoksella siten, että teosta rangaistaisiin vastaavalla tavalla kuin avioliiton ulkopuolella tapahtuvasta teosta. (HE 365/1992.)

Aiemmin raiskausta koskevan pykälän 2 momentissa edellytettiin, että tekijä oli saattanut uhrin kykenemättömäksi puolustamaan itseään ja uhrin puolustuskyvyttömyyttä hyväksikäyttäen ollut sukupuoliyhteydessä uhrinsa kanssa. Hallituksen esityksessä 283/2010 ehdotettiin, että sukupuoliyhteyden harjoittaminen puolustuskyvyttömän henkilön kanssa, oli puolustuskyvyttömyyden synty joko tekijän tai uhrin aiheuttama, katsottaisiin aina raiskaukseksi silloisen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitsemisen sijaan. 1. kesäkuuta 2011 voimaan tulleella lailla 495/2011 raiskaussäännöksen toista momenttia (RL 20: 1.2 §) laajennettiin siten, että puolustuskyvyttömän kanssa sukupuoliyhteydessä oleminen tuli raiskauksena rangaistavaksi, eikä teko enää riippunut siitä, mikä oli tekijän osuus puolustuskyvyttömyyden syntyyn. Tämän momentin tarkoittamassa raiskauksessa ei myöskään edellytetä minkäänlaista pakottamista. (HE 283/2010.) Suurin merkitys puolustuskyvyttömyyskäsitteen laajentamisella on lasten, vammaisten sekä huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena olevien aseman parantaminen raiskauksen uhrina. Sammuneen raiskaamista alettiin tuomita vuodesta 2011 alkaen raiskauksena, eikä seksuaalisena hyväksikäyttönä. Lakimuutoksen myötä mainitun teon vähimmäisrangaistus nousi 14 päivästä yhteen vuoteen vankeutta ja mahdollisuus sakkoon poistettiin. (Utriainen 2013, 164.)

Raiskausta koskevan pykälän kolmannessa momentissa on säädetty raiskauksesta, jonka rangaistusasteikko on tavanomaista raiskausta alhaisempi. Niin sanotussa vähemmän vakavassa raiskauksessa on kysymys siitä, että raiskausta koskevan sääntelyn uudistuksen yhteydessä (laki 509/2014) kumottiin aikaisemmin voimassa ollut säädös sukupuoliyhteyteen pakottamisesta (RL 27.6.2014/509 20:3 §) ja siirrettiin muutettuna raiskausta koskevan pykälän 3 momentiksi. Aikaisempaan sääntelyyn verrattuna vähemmän vakavan raiskauksen rangaistusasteikkoa on korotettu ja soveltamisalaa on rajattu niin, ettei se sovellu tekoihin, joissa on käytetty väkivaltaa. Tavoitteena oli korostaa tekojen paheksuvuutta siirtämällä kaikki vakavimmin seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot raiskausta koskevan pykälän alle. (Ojala 2014, 90.)

2.1.2 Törkeä raiskaus

Törkeää raiskausta koskeva rikoslain 20 luvun 2 § on sisällöltään seuraava:

”Jos raiskauksessa

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi,
- 4) rikos tehdään erityisen raa’alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai
- 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.”

Törkeän raiskauksen tunnusmerkistössä korostuu rikoksen yhteydessä käytetty väkivallan voimakkuus tai väkivallassa käytetyt välineet. Säännöksen 1 kohdalla tarkoitetaan nimenomaan raiskauksessa ja sen seurauksena aiheutettua vaikeaa ruumiinvammaa, vakavaa sairautta tai hengenvaarallista tilaa. Vaikea ruumiinvamma käsittää esimerkiksi erilaisia murtumavammoja, mutta raiskauksessa aiheutuvat henkisen terveyden vauriot eivät kuulu tämän ankaroittamisperusteen piiriin. Vakava sairaus voi olla esimerkiksi sukupuoliyhteydessä tarttuva vakava sukupuolitauti, kuten HI-virus. Terveyden vahingoittaminen ja vakavan sairauden aiheuttaminen kuitenkin edellyttää tahallisuutta. (Ojala 2014, 108–109.) HIV-positiivisen henkilön suorittavassa suojaamattomassa sukupuoliyhteydessä HI-viruksen tarttumisen todennäköisyys on yhden yhdyntän aikana alhainen ja näin ollen tilanne on tahallisuuden näkökulmasta ongelmallinen. Tekijän voidaan rikoslain 21 luvun 10 §:n mukaisesti katsoa huolimattomuudellaan syyllistyvän törkeään vammantuottamukseen. Jos tekijän tarkoituksena on kuitenkin ollut viruksen tartuttaminen, tekoa voidaan pitää tahallisena, vaikka todennäköisyys viruksen tarttumiseen on pieni. (Ojala 2014, 104–105.)

Törkeän raiskauksen 2 kohdan ankaroittamisperuste on se, jos rikoksessa on osallisena useat tekijät tai raiskauksessa aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Ankaroitamisperusteen soveltamisen näkökulmasta on riittävää se, että useista tekijöistä esimerkiksi

vain yksi on sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa, kun toinen pitää uhrista kiinni ja esimerkiksi kolmas vartioi, ettei heitä yllätetä. (Ojala 2014, 111–112.)

Raiskaus rikoksena aiheuttaa säännönmukaisesti ruumiillista sekä henkistä kärsimystä. Tämän johdosta törkeän raiskauksen ankaroittamisperusteen kohdalla vaaditaan erityisen tuntuva henkistä ja ruumiillista kärsimystä. Henkisen kärsimyksen tuntuvuutta arvioidaan pikemminkin teko-olosuhteiden kuin uhrin henkilökohtaisten kokemusten kautta. Teko-olosuhteilla tarkoitetaan raiskauksen tekotapaa, tekijöiden määrää, raiskauksen teko-paikkaa, raiskauksen julkisuutta, eli onko raiskaus ulkopuolisten nähtävissä tai liittykö raiskaukseen jonkin muunkin oikeushyvän, kuin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista. Kärsimystä arvioitaessa merkitystä on loukkauksen laadulla, eli raiskauksen kärsimystä aiheuttavilla teko-olosuhteilla, loukatun asemalla, loukkaajan ja loukatun välisellä suhteella ja loukkauksen julkisuudella. Erityisen tuntuvalle ruumiillisella kärsimyksellä tarkoitetaan muuta, kuin fyysisiä vammoja ja sillä viitataan esimerkiksi raiskauksen tekotapaan, jossa uhriin kohdistetaan sitomista, ruoskimista tai muita tämän kaltaisia tekoja, joiden jälkeen tekijä suorittaa sukupuoliyhteyden. (Ojala 2014, 112–114.)

Törkeän raiskauksen 3 kohtaa koskeva ankaroittamisperuste alaikäisiin kohdistuvasta raiskauksesta otettiin lakiin 509/2014 viimeisimmän uudistuksen yhteydessä. Ankaroittamisperusteen täyttää alle kahdeksantoistavuotiaaseen lapseen kohdistettu raiskaus. Säännöksen soveltamisen kohdalla nousee kuitenkin esille tekijän tahallisuuden edellyttämä tietoisuus lapsen iästä. Tahallisuuden kannalta tulee arvioida onko tekijä voinut uskottavasti erehtyä lapsen iästä. Raiskauksen tekijän tahallisuus suhteessa uhrin ikään voidaan määrittää todennäköisyystahallisuuden perusteella. Sen mukaan arvio joudutaan tekemään sillä perusteella, onko tekijän täytynyt pitää varsin todennäköisenä uhrin olevan alle 18-vuotias vai voidaanko pitää uskottavana tekijän erehtymistä uhrin iästä. Onko tekijä esimerkiksi tuntenut uhrin entuudestaan, jolloin uhrin iästä erehtymistä ei voida välttämättä pitää uskottavana. Jos tekijä on tietoinen lapsen iästä tai hänelle olisi syntynyt epäily lapsen olevan alle 16-vuotias, tekijä syyllistyy lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Ojala 2014, 114–116.)

Tekijän iällä on jossain määrin merkitystä, kun arvioidaan kuinka törkeänä rikosta on pidettävä. Rikosoikeudellisesti vastuullisena tekijänä raiskauksessa voi olla 15 vuotta täyttänyt henkilö. Tällaisissa tilanteissa tekijä voi olla raiskauksen uhria nuorempi. Ankaroittamisperusteen alkuperäinen tavoite suojella lasta häntä vahingoittavilta teoilta ei ole päällimmäisenä suojeluintressinä, jos tekijä on uhriaan nuorempi tai tekijä ja uhri ovat saman ikäisiä. Mitä suurempi ikäero tekijän ja

uhrin välillä on, sitä selvempi teon moitittavuus on pelkästään uhrin iän perusteella arvioituna. (Ojala 2014, 115–116.)

Säännöksen 4 kohdan ankaroittamisperuste on käsillä, jos raiskaus tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa, kuten potkujen kohdistaminen uhrin ylävartaloon tai päänalueelle, kun taas julmuus ilmenee esimerkiksi puolustuskyvyttömyyden kohdistuvana väkivaltana. Uhri on puolustuskyvytön esimerkiksi ollessaan päihteiden tai muun syyn vuoksi tiedottomassa tilassa. Erityisen nöyryyttävänä pidetään esimerkiksi sitä, että raiskaus tapahtuu uhrille läheisten henkilöiden nähden. (Ojala 2014, 123–125.)

Törkeää raiskausta koskevan luvun 5 kohdan ankaroittamisperusteesta on kysymys silloin, jos nimenomaan raiskauksessa käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä, taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla. Sen sijaan, jos tekijä käyttää esimerkiksi teräasetta raiskauksen jälkeen, kyseessä on uusi rikos, joka voidaan arvioida tilanteesta riippuen esimerkiksi törkeäksi pahoinpitelyksi. Ampuma-aseen kohdalla tarkoitetaan ampuma-aselain 2 §: 1 momentin mukaista välinettä, jolla esimerkiksi nallimassan tai muun räjähdyspaineen avulla voidaan ampua luoteja. Ampuma-aseeksi katsotaan myös sellaista välinettä, joka muistuttaa ampuma-asetta ja joka voidaan ilman erikoistaitoja muuntaa toimivaksi ampuma-aseeksi. Tyypillisiä teräaseita ovat esimerkiksi veitsi ja puukko ja teräaseeseen verrattavissa olevat esineet esimerkiksi rikotut lasiesineet. Hengenvaarallisen välineen täytyy omata jokin hengenvaarallinen ominaisuus, muutoin kaikenlaisia esineitä voitaisiin pitää hengenvaarallisina, mikä ei ole sääntelyn tarkoitus. Hengenvaarallisina välineinä voidaan pitää erilaisia työkaluja, kuten vasaraa ja ruuvimeisseliä, pitkäköjiä nauvoja ja saksia. Rikoksen teossa voidaan käyttää myös pesäpallomailaa, erilaisia patukoita tai ketjuja, jotka eivät sinänsä eroa vaarallisuudeltaan ympäristöstä löydetävistä olevista, lyömiseen soveltuvista esineistä, mutta väärinkäytettyinä nämä välineet voivat aiheuttaa vakavia vammoja ja ovat siten hengenvaarallisina esineinä pidettäviä. Kaikkia arkisia välineitä ei voida kuitenkaan lähtökohtaisesti pitää hengenvaarallisina. Esimerkiksi uhri voidaan tyynyllä tukehduttaa tai vyöllä kuristaa hengenvaarallisesti, mutta näitä esineitä ei voida sinänsä pitää hengenvaarallisina. (Ojala 2014, 126–130.)

Törkeän raiskauksen viimeisen kohdan ankaroittamisperusteella tarkoitetaan vakavalla väkivallalla uhkaamista käyttämällä esimerkiksi ankaroittamisperusteessa mainittuja ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä. Vakavalla väkivallalla uhkaaminen käsittää myös tilan-

teet, joissa uhria uhataan tappamisella tai hakkaamisella, jos hän ei suostu sukupuoliyhteyteen. Raiskauksen jälkeisessä uhkaamisessa, jossa tekijä esimerkiksi vakavalla väkivallalla kieltää uhria ilmoittamasta kenellekään raiskauksessa, ei ole kyse törkeän raiskauksen tarkoittamasta ankaroittamisperusteesta, vaan uhkaaminen voi täyttää jonkin toisen rikoksen tunnusmerkistön. (Ojala 2014, 130.)

2.1.3 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Rikoslain 20 luvun 4 §:ssä säädetään seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistöstä. Säännös on sisällöltään seuraava:

”Joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin 1 §:ssä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan.

Yritys on rangaistava.”

Seksuaaliseen tekoon pakottaminen eroaa raiskauksesta siten, että teossa on sukupuoliyhteyden pakottamisen sijaan kyse pakottamisesta muihin seksuaalisiin tekoihin väkivallalla tai muulla uhkauksella. Seksuaalinen teko voi olla tekijän uhriin kohdistama sanallinen viestintä, eli seksuaalisävytteisiä tai muita vihjailevia puheita ilman, että teko pitäisi sisällään fyysistä koskettelua. Seksuaalisina tekoina voidaan myös pitää sukuelimen eri tavoin tapahtuvaa paljastamista tai uhrin saamista paljastamaan oman sukuelimensä, sukupuoliyhteyden tai masturbaation katselemista tai uhrin katselemista tai kuvaamista seksuaalisissa olosuhteissa. Seksuaalinen teko käsittää myös koskettelua sukupuolielimen alueelle tai muualle, kuten rintojen alueelle, pakaroista tai

reiden sisäpinnalta. Nykyisessä määritelmässä seksuaalinen teko ei vaadi kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua, kuten aikaisemmassa säännöksessä oli määritelty. (Ojala 2014, 166–170.)

2.1.4 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalinen hyväksikäyttö säädetään rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 5 §:ssä. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistynyt tekijä käyttää asemaansa hyväkseen taivutellakseen toisen sukupuolilyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, joka loukkaa olennaisesti asianomaisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään neljä vuotta. (RL 20: 5 §.) Säännöstä muutettiin hallituksen esityksen HE 216/2013 perusteella (laki 509/2014) siten, että puolustuskyvyn alentumisen lisäksi siihen lisättiin myös heikentynyt kyky ilmaista tai muodostaa tahtoaan seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyen. Muutoksella pyrittiin yhdenmukaistamaan sanamuotoa puolustuskyvyttömän henkilön raiskauksessa ja seksuaaliseen tekoon pakottamisessa käytettyjen määreiden kanssa. Olennaista seksuaalisessa hyväksikäytössä on tekijän aseman hyväksikäyttö, mikä tekee teosta rangaistavan. Mikäli tekijä ei ole säännöksen tarkoittamassa asemassa uhriinsa nähden, seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös ei tule sovellettavaksi. (Ojala 2014, 174–176.)

Taulukko 1. Päärikoksen mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuonna 2014. Lähde: Tilastokeskus 2015, viitattu 20.1.2016.

2014	Rangaistuslajit				Keskirangaistukset			
	Eton.	Ehdoll.	Ehdoll. + sakko	Yht.	Eton (kk)	Ehdoll. (kk)	Oheissakko (€)	
RL 20:5.1-2§	N	2	13	1	16	16,0	7,6	480,00
	%	12,5	81,3	6,2	100			
RL 20:5.3 §	N	-	-	1	1	-	12,0	2100,00
	%			100	100			

Edellä oleva taulukko 1 kuvaa vuonna 2014 seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittuja päärikoksen mukaan. Päärikokseen perustuvalla tuomiolla tarkoitetaan sitä, että yhteen tuomioon on sisällytetty useampi rikos, joista päärikos on ankarin (Rikollisuustilanne 2013, 304). Vuonna 2014 seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin päärikoksena yhteensä 16 henkilöä. Valtaosa (81 %)

tuomittiin ehdolliseen vankeuteen, jonka keskirangaistus oli reilu puoli vuotta. Yksi henkilö tuomittiin ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi oheissakkoon, jonka suuruus oli 480€. Kahdelle henkilölle määrättiin keskimäärin 16 kuukautta ehdotonta vankeutta. Seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä tuomittiin yksi henkilö vuoden pituisen ehdollisen vankeuden ohella oheissakkoon, jonka suuruus oli 2100€.

2.1.5 Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalirikoksia koskevien säännösten viimeisimpänä uudistuksena kriminalisoitiin seksuaalinen ahdistelu (RL 20: 5a §), josta säädettiin rikoslainsäädännön muutoksella 509/2014. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden sekä ruumiillisen koskemattomuuden merkitys on yhä kasvanut, joten näitä oikeushyviä haluttiin suojata aiempaa kattavammin kriminalisoimalla seksuaalista ahdistelua koskevia tekoja. (Ojala 2014, 187.) Rikoslain 20 luvun 5a §:n mukaan:

”Joka koskettamalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, seksuaalisesta ahdistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

Seksuaalisen ahdistelun piiriin haluttiin saattaa sellaisia seksuaalisena pidettäviä tekoja, joita jouduttiin aikaisemmin arvioimaan joinakin muina tekoina, kuten esimerkiksi pahoinpitelynä tai kunnianloukkauksena. Tämä ei ollut erityisen johdonmukaista, jos tekoa oli luonteeltaan pidettävä selvästi seksuaalisena ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavana, eikä pahoinpitelyyn tai kunniaan kohdistuvana. Uusi rangaistussäännös on rajattu koskemaan ensinnäkin koskettelulla tapahtuviin seksuaalisiin tekoihin, jotka kohdistuvat seksuaalisuuden kannalta olennaisille alueille, kuten rintojen, sukupuolielimen, takapuolen tai reiden alueelle. Kysymys ei saa olla kuitenkaan sellaisesta teosta, josta säädetään rangaistus muualla rikoslain 20 luvussa. (Ojala 2014, 188–192.)

Pahoinpitelyn ja seksuaalisen ahdistelun välisestä rajavedosta ja sen arvioinnista voidaan mainita esimerkkinä korkeimman oikeuden tapaus KKO 2012:14. Tapauksessa oli kysymys siitä, että taksissa matkustajana ollut mies oli kohdistanut naispuoliseen kuljettajaan seksuaalisena pidettäviä kosketteluja laittamalla kätensä naiskuljettajan jalkojen väliin sekä puristellut rinnoista. Voi-

massa olleiden rangaistussäännösten nojalla tekijä oli tuomittu pahoinpitelystä, vaikka teosta aiheutuneet ruumiilliset vammat olivat miltei olemattomat ja teko oli luonteeltaan seksuaalinen. Tekijä veloitettiin maksamaan asianomistajalle 100 euron korvauksen korkoineen.

2.2 Syyteoikeus seksuaalirikoksissa

Syyttäjän syytevalta seksuaalirikoksissa on kasvanut vähitellen. Rikoslain 20 luvun 11 §:ää koskevaa syyteoikeuden sääntelyä muutettiin lailla 509/2014 siten, että 18 vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuvaa seksuaalista ahdistelua lukuun ottamatta kaikki seksuaalirikokset ovat virallisen syytteen alaisia. Lakimuutoksella kumottiin rikoslain 20 luvun 12 §:n säännös toimenpiteistä luopumisesta, jonka mukaan 18 vuotta täyttänyt asianomistaja voi omasta vakaasta tahdostaan pyytää syytteen nostamatta jättämistä. Vakaasta pyynnöstä huolimatta syyttäjällä oli oikeus nostaa syyte, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaati. Raiskauksen lievin muoto, eli pakottaminen seksuaaliseen tekoon oli puhtaasti asianomistajarikos vuoteen 2014 saakka. (Utriainen 2013, 112–114.)

Aikaisemman, vuoden 1971 jälkeen voimaan astuneen lainsäädännön mukaan silloisena rikosnimikkeenä käytetty väkisinmakaaminen oli asianomistajarikos, mutta syyteoikeutta laajennettiin myöhemmin siten, että syyttäjällä oli mahdollisuus syytteen nostamiseen, jos erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaati. Oikeuskäytännössä tällaiseksi katsottiin esimerkiksi tilanne, jossa väkisinmakaamisia tai tekijöitä oli useita. Teon asianomistajaluonnetta perusteltiin sillä, ettei ollut asianomistajan edun mukaista, jos tuomioistuinkäsittely aiheuttaisi häpeää tai haittaa, mutta sen katsottiin vaikuttavan poliisin motivaatioon, sillä voitiin epäillä uhrin peruvan syytepyyntönsä jossain vaiheessa prosessia. (Utriainen 2013, 112–114.)

1990-luvun lopulla asianomistajaluonne ei enää vastannut seksuaalirikosten vakavuuteen kytkeytyvää yhteiskunnallista syyteintressiä, joten ne muuttuivat laajemmin virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi vuonna 1999. Uudistuksen myötä syyttäjän syyteoikeus seksuaalirikoksissa laajentui ja syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä kasvoi selkeästi. Ennen voimaan astunutta lakiuudistusta poliisi jätti lähes kolmasosan selvitetystä raiskauksista ilmoittamatta syyttäjälle, kun vuosina 2011–2013 ilmoittamatta jätettyjen raiskausten osuus jäi alle kuuden prosentin. (Rikollisuustilanne 2014, 89–90.)

2.3 Raiskausrikokset tilastojen valossa

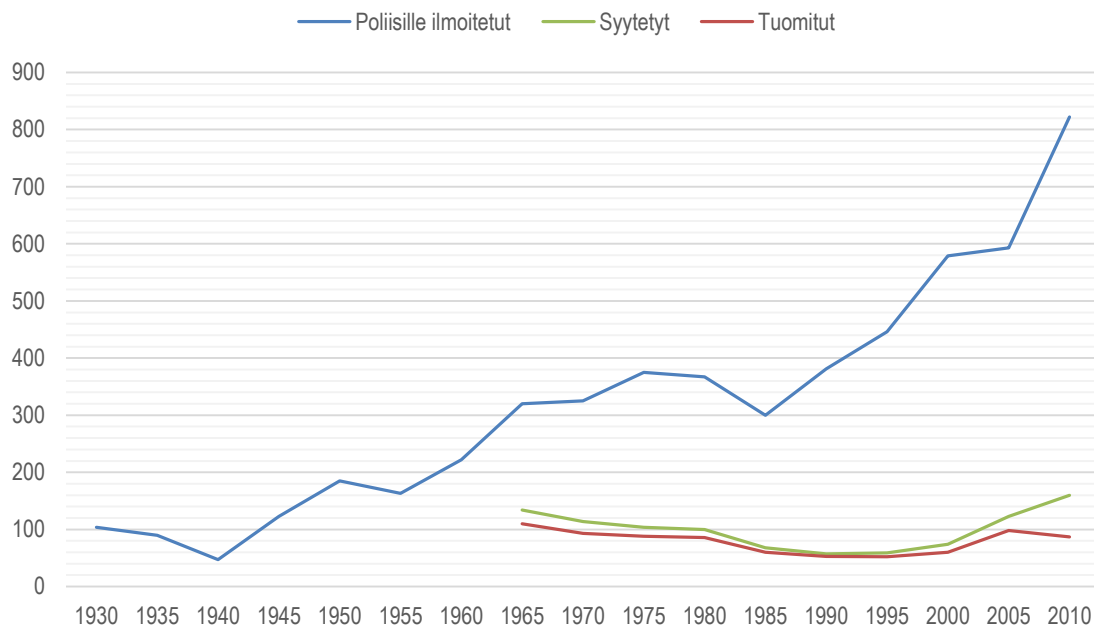
Poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä on lisääntynyt 2000-luvulla. 10 vuodessa määrä on lähes kaksinkertaistunut. Vuonna 2014 poliisin tietoon tuli tilastokeskuksen mukaan 1009 raiskaustapausta, kun naisuhritutkimuksen mukaan seksuaaliseen kanssakäymiseen pakotettujen naisten määrä vuoden aikana on 15 000. Kun lukuun lasketaan raiskauksen yritykset, uhrien määrä nousee 46 000:een. Poliisin tilastoima tieto perustuu rikosten, ei tekijöiden määriin; vuoden aikana sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen. Poliisin tietoon tulleet rikokset eivät anna oikeaa kuvaa todellisesta raiskausrikosten määrästä, vaan taustalla on ennen kaikkea ilmoitusherkkyden kasvu ja syyteoikeutta laajentaneet lakimuutokset. (Utriainen 2013, 112–114.)

Raiskaustapausten vuosittaisten määrien vaihtelua selittävät esimerkiksi yksittäisten pitkien, usein perheen sisäisten rikossarjojen ilmitulo. (Rikollisuustilanne 2014, 102.) Vuosikymmenten aikana lisääntynyt ilmoitustentekoherkkyys voidaan myös selittää seksuaalisen itsemääräämisoikeuden merkittävämmällä asemalla väestön keskuudessa. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ymmärretään nykyään aikaisempaa tärkeämpänä oikeushyvänsä sekä sen loukkauksia pidetään aikaisempaa moitittavimpina. Lisäksi lukuisten seksuaalirikoksia koskevien muutosten seurauksena loukkaaviksi teoiksi katsotaan aiempaa useampi teko, mikä luonnollisesti johtaa poliisille ilmoitettujen raiskausten lukumäärän kasvuun. (Ojala 2014, 9-10.)

Vuonna 1968 Inkeri Anttila, Petri Myhrberg sekä Patrik Törnudd julkaisivat selvityksen väkisinmakaamisrikollisuuden lisääntymisestä. Selvityksessä ilmeni, että väkisinmakaamisrikosten kasvava määrä johtui väestön ikärakenteesta, sillä suuret ikäluokat olivat juuri tulleet potentiaaliseen rikoksentekemisikään. Viralliset tilastot eivät kuitenkaan kerro koko totuutta vuosittain tapahtuvien seksuaalirikosten määrässä, sillä piilorikollisuus raiskausrikoksissa on suurta. Poliisin tietoon tulleet raiskaustapaukset ovat kuitenkin absoluuttisina lukuina lisääntyneet, vaikka huomioon otettaisiin Suomen väkiluvun kasvu. Raiskausrikokset ovat nimenomaan lisääntyneet toisen maailmansodan jälkeisenä ajanjaksona, jolloin Suomi lopullisesti kaupungistui. Oletettavasti raiskaustapausten ilmoitusalttius kaupunkimaisessa ympäristössä oli suurempi, kuin tiiviissä kyläyhteisössä tai elettyessä samaa taloutta, jossa uhri saattoi kokea rikoksen ilmitulon sekä käsittelyprosessin epämiellyttävänä ja sosiaalisesti leimaavana. Vuoden 1889 rikoslain voimaantulon jälkeen tuomiot väkisinmakaamisrikoksista olivat erittäin harvinaisia. 1800–1900-luvun vaiheessa tuomioita saattoi olla alle 10 ja 1900-luvun alussa alle 30 vuodessa. (Utriainen 2013, 14–15.)

Alla oleva kuvio 1 osoittaa poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset vuosilta 1930–2010 sekä raiskausrikoksista tuomitut vuosilta 1965–2010. Luvut sisältävät myös teot, jotka poliisi on tutkinut raiskausrikosten yrityksenä. Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset perustuu rikosten määrään, ei tekijöiden määrään, eli sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Raiskausrikosten määrään vaikuttavat esimerkiksi poikkeukselliset tapaukset sekä rikossarjat. Vuonna 2008 tapahtunut yhden perheen sisäinen rikossarja yksinään nosti rikoslukuja noin kahdella sadalla rikoksella. (Rikollisuustilanne 2014, 83.)

Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset 1930–1965 sekä poliisin tietoon tulleet raiskausrikokset 1965–2010, raiskausrikoksista syytetyt sekä raiskausrikoksista tuomitut. Lähteet: Kari Pakarinen. Utrainen, T. 2013. *Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana*, 259.

Suurin osa raiskausrikoksista jää piilorikollisuudeksi, mikä vaikuttaa tilastoihin. Varsinkin tutun tai läheisen tekemää seksuaalista väkivaltaa ei yleensä ilmoiteta viranomaisille. Raiskausten todellisista vuosittaisista määristä on tehty erilaisia arvioita, jotka perustuvat esimerkiksi uhritutkimuksiin, *Raiskauskriisikeskus Tukinaiset* saamiin yhteydenottoihin tai poliisin tekemiin arvioihin. Vuonna 2005 tehdyssä uhrikyselyssä (Piispa ym. 2006) tutkittiin suomalaisten naisten kokemaa seksuaalista väkivaltaa. 9 % naisista vastasi kokeneensa ainakin kerran elämänsä aikana pakottamista seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Valtaosa raiskaustapauksia tapahtuu tuttavien kesken. Vuonna 2014 noin joka kolmas rikos tapahtui parisuhteessa ja vain joka neljännessä tapauksessa tekijä oli uhrille tuntematon. (Rikollisuustilanne 2014, 85–86.) Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemän tutkimuksen mukaan tekijän ja uhrin välisellä suhteella on rangaistuksen kannalta jossain määrin merkitystä. Vuosilta 2000–2010 kerätty aineisto osoittaa, että tuntemattoman tekijän tekemä törkeä raiskaus johtaa muutaman kuukauden ankarampaan tuomioon (Selvityksiä raiskauksista 2012, 123.) Tuttavien välillä tapahtuneen raiskauksen tai seksuaaliseen tekoon pakottamisen rangaistukset ovat hie- man lievempiä verrattuna tuntemattoman tekemiin tekoihin, mutta ero ei ole tilastollisesti merkit- tävä (Selvityksiä seksuaalirikoksista 2012, 115–127).

Vuonna 2014 poliisin tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä miehiä oli 99,5 prosenttia ja naisia puoli prosenttia. Uhrien sukupuolijakauma oli päinvastainen: 97 prosenttia uhreista oli naisia ja kolme prosenttia miehiä. Vuoteen 2013 verrattuna tekijöiden sukupuolijakauma on pysynyt samana, mutta miespuolisten uhrien määrä on vuodesta 2013 noussut yhdellä prosentilla. Joka kolmas seksuaalirikoksista tuomittu oli kansalaisuudeltaan ulkomaalainen. (Rikollisuustilanne 2014, 85–86.)

Vuoden 2014 raiskausrikosten tekijöistä 1,7 prosenttia ja uhreista 10 prosenttia oli alle 15- vuotiaita. 15–20-vuotiaita oli tekijöistä 22 % ja uhreista 33 %. Tekijöistä 76 prosenttia ja uhreista 56 prosenttia oli yli 20-vuotiaita. Vuoden 2013 raiskausrikosten tekijöistä alle 15-vuotiaita oli yksi prosentti ja uhreista 11 prosenttia. 15–20-vuotiaita tekijöitä oli noin viidesosa (19 %) ja uhreja runsas kolmasosa (37 %). Tekijöistä 80 prosenttia ja uhreista 53 prosenttia oli yli 20-vuotiaita. (Rikollisuustilanne 2014, 86.)

Valtaosa vuosien 2013 ja 2014 raiskausrikoksista tapahtui yksityisissä tiloissa. Vuonna 2014 poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista 66 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 18 prosentissa jokin muu yksityinen tila. Vuonna 2013 yksityinen asunto oli tekopaikkana 65 prosen- tissa ja muu yksityinen tila 17 prosentissa. Loput teot tapahtuivat yleisillä paikoilla. (Rikollisuusti- lanne 2014, 86.)

Vuonna 2014 selvitettyjen raiskausrikosten tekijöistä 38 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena ja vuonna 2013 määrä oli 36 prosenttia. (Rikollisuustilanne 2014, 86.)

3 MUUTOKSET RANGAISTUSKÄYTÄNNÖSSÄ

Lukuisat rangaistussäännösten muutokset seksuaalirikoslainsäädännössä kuvastavat yhteiskunnan muuttunutta arvostusta seksuaalista itsemääräämisoikeutta kohtaan. Toisaalta muutokset kertovat osaltaan siitä, miten vaikeaa sopivan tasapainon saavuttaminen rangaistussäännösten tasolla on. Rangaistuskäytännöllä pyritään vaikuttamaan kansalaisten käyttäytymiseen ja suojelemaan erilaisia intressejä. Raiskaushistoria osoittaa, että suojeltavat oikeushyvät sekä intressit ovat vaihdelleet historian kuluessa, mikä näkyy kulloinkin voimassa olleesta rangaistuskäytännöstä. Koko perheen ja suvun valta-aseman suojelusta on siirrytty suojelemaan yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Rangaistusarvo on määräytynyt puolustettavan intressin painoarvon mukaan ja vaihdellut rangaistamattomuudesta rahalliseen korvaukseen, ruumiinrangaistukseen tai vapausrangaistukseen. (Utriainen 2013, 251–252.)

Seksuaalirikoksia on tilastoitu Suomessa yli sadan vuoden ajan. Rangaistuskäytännön muutoksien tarkastelua pitkällä aikavälillä kuitenkin vaikeuttavat tunnusmerkistöjen muutokset, kilpailijajärjestelmän kehitys sekä tilastointitapojen muutokset. Vuonna 1992 Suomessa otettiin käyttöön yhtenäisrangaistusjärjestelmä, jonka mukaan samalla kertaa tuomittavista rikoksista annetaan yksi yhteinen rangaistus erillisten yksikkörangaistusten sijaan. Yhtenäisrangaistusjärjestelmä hankaloittaa tilastojen tulkitsemista tilanteissa, joissa on tuomittavana useampi rikos. Ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. (Rikollisuustilanne 2013, 304.)

Vuoden 1992 jälkeen rangaistusten tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää, joita ovat 1) yksi rikos, 2) yhtenäisrangaistustilasto sekä 3) kaikki syyksiluettut rikokset. Yhden rikoksen tilastoissa kerrotaan rangaistustiedot yhdestä tuomittavana olleesta rikoksesta. Tämä on tilastointitavoista tarkin, sillä se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistukseen ole vaikuttanut muiden rikoksien tuomat vaikutukset. Yksittäisrikostilasto ei kuitenkaan välttämättä kuvaa rikostyyppien keskimääräistekijää, jos vuotuinen tapausten määrä on vähäinen. Yhtenäisrangaistustilasto kertoo useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden, eli yhteen tuomioon on sisällynyt useampi rikos. Tilasto ei kuitenkaan erittele tuomioon sisällyttyjä rikoksia. Koska tuomio perustuu päärikokseen, muut rangaistukseen vaikuttavat rikokset ovat aina nimikerikosta lievempiä. Kaikilla syyksiluetuilla rikoksilla tarkoitetaan tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluettut rikokset. Tilasto antaa parhaimman kuvan siitä, miten rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä lieviin

ja törkeisiin tekemuotoihin. Rangaistusjärjestelmän muutoksen myötä tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi, minkä vuoksi pidemmän aikavälin tarkastelu on tarkoituksenmukaista aloittaa vuodesta 1992. Tällöinkään lukuja ei pidä tulkita suoraan muiden vuosien lukuihin, vaan niitä on syytä pitää tulkinnallisesti epävarmoina. (Rikollisuustilanne 2013, 304.) Pidemmän aikavälin vuosittaisten keskiarvojen tarkastelu on ongelmallista myös siksi, että keskirangaistusten vuotuinen vaihtelu on melko suurta. Suuret vaihtelut selittää tapausten pieni vuotuinen määrä sekä rangaistusten suuri hajonta. Esimerkiksi poikkeuksellisen törkeistä raiskauksista saaduilla kovilla tuomioilla on suuri vaikutus vuosikeskiarvoihin. (Rikollisuustilanne 2013, 353.)

Alla oleva taulukko kuvaa rangaistuslajien valintaa raiskausrikoksissa sekä rangaistusten pituuksien keskiarvoa rangaistuslajeittain vuosina 1992–2000. Vuoteen 1999 asti seksuaalirikoksista puhuttiin siveellisyyserikoksina ja rikosnimikkeenä oli väkisinmakaaminen, joka jaettiin kahteen törkeysasteeseen. Vuoteen 1998 asti taulukon luvut ilmaisevat vakisinmakaamisen ja törkeän väkisinmakaamisen rangaistuslajien valintaa ja keskirangaistuksia. Vuoden 1999 seksuaalirikosia koskevan luvun kokonaisuudistuksen seurauksena vuosien 1999 sekä 2000 rangaistuslajit ja keskirangaistukset sisältävät raiskauksen, törkeän raiskauksen sekä pakottamisen sukupuoliyhteyteen.

Taulukko 2. Rangaistukset yksittäisrikoksen mukaan väkisinmakaamisesta ja raiskauksesta vuosina 1992–2000. Lähde: Rikollisuustilanne 2000, 219. *Mukana raiskaus (20:1 §), törkeä raiskaus (RL 20:2 §) ja pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3 §)

Vuosi	Rangaistuslajit			Keskirangaistukset		
		Eton.	Ehdoll.	Yht.	Eton (kk)	Ehdoll. (kk)
1992	N	16	13	29	20,9	9,6
	%	55,2	44,8	100		
1993	N	12	11	23	17,8	11,4
	%	52,2	47,8	100		
1994	N	10	8	18	17,6	14,4
	%	55,6	44,4	100		
1995	N	13	8	21	18,1	11,3
	%	61,9	38,1	100		
1996	N	6	11	17	12,8	12,4
	%	35,3	64,7	100		

1992–1996	N	57	51	108	18,2	11,6
	%	52,8	47,2	100		
1997	N	8	9	17	19,1	13,3
	%	47,1	52,9	100		
1998	N	5	6	11	23,0	13,5
	%	45,5	54,5	100		
1999*	N	10	10	20	22,5	13,0
	%	50,0	50,0	100		
2000*	N	9	14	24	25,1	14,7
	%	37,5	62,5	100		

Väkisinmakaamisesta vuosina 1992–1996 tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 18,2 kuukautta ja ehdollisten keskipituus 11,6 kuukautta. Yksittäisrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten osuus oli hieman yli puolet. Ehdottoman vankeuden keskirangaistus nousi vuonna 1998 aiemmista lukemista noin 4-5 kuukautta. Vaikka vuositasolla tehtäviä vankeusrangaistusten vertailuja vaikeuttaa tapausten vähäinen lukumäärä, näyttää muutos selvältä.

Muutos vahvistui vuosina 1999 ja 2000, jolloin raiskausten keskirangaistus kohosi noin 8 kuukautta. Keskirangaistuksen kohoamisen taustalla ovat uudistetut seksuaalirikoksia koskevat rikoslain säännökset, jotka tulivat voimaan 1.1.1999. Lakiuudistuksen myötä raiskauksia koskevaa minimirangaistusta korotettiin puolella vuodelta 6 kuukaudesta 1 vuoteen. Rangaistusten ankaroituminen näyttää kuitenkin alkaneen jo aiemmin. Ankaroitumisen syynä on osin lainuudistus, osin 1990-luvun lopulla käyty vilkas julkinen keskustelu, joka on voinut jossain määrin heijastaa vuosikymmenen lopun rangaistuskäytännön muutoksiin. (Hinkkanen & Lappi-Seppälä 2004, 21.)

Vertailua aiempiin vuosiin vaikeuttavat uudet seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Aiemman rikoslain mukaan väkisinmakaamisrikos jaettiin kahteen törkeysasteeseen, raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Uusi seksuaalirikoksia koskeva RL 20 luku tuli voimaan 1.1.1999, jolloin lakiin otettiin säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen, joka kattoi osan vanhan lain mukaan vapautta loukkaavana haureutena rangaistavia tekoja. Tunnuksmerkistöjen lomittumisen vuoksi vuosien 1999 ja 1998 lukujen tarkka vertaaminen on mahdotonta. Luvuista on kuitenkin pääteltävissä, että raiskausrangaistukset kovenivat 1990-luvun lopulla. (Rikollisuustilanne 2000, 219–220.)

Vuonna 2002 ehdolliset ja ehdottomat vankeusrangaistukset olivat keskimäärin lyhempiä kuin muina 2000-luvun vuosina. Mitään yksittäistä selittävää tekijää pudotukselle ei ole, vaan vuoden aikana alioikeuksissa tuomitut rangaistukset olivat lähellä niin sanottua normaalirangaistusta.

Seuraavassa taulukossa ilmenee rangaistuslajit sekä niiden keskirangaistukset raiskausrikoksittain vuosina 2001–2014. Edellä kuvatusta taulukosta poiketen rangaistuslajiin on otettu ehdottoman ja ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi yhdyskuntapalvelu, joka otettiin oheisseurauksena rangaistusvalikoimaan vuonna 1997 (Laki yhdyskuntapalvelun kokeilemisesta 1105/1990). Kuitenkin vasta 2000-luvun alussa yhdyskuntapalvelutuomioiden määrät kääntyivät nousuun. Kyseisen rangaistuslajin valinnan kasvu johtui yleisestä rikollisuuden kasvusta, eikä siitä, että sitä alettiin käyttää ehdottoman vankeuden asemasta. (Keinänen 2007, 2.) Vaikka yhdyskuntapalvelun käyttö rangaistuslajina on kasvanut, ei määrä ole raiskausrikollisten keskuudessa huomattava. Tarkasteluajanjakson aikana yhdyskuntapalveluun on tuomittu 5 kertaa.

Taulukko 3. *Rangaistusten määrääminen RL 20:1-3 §:ssä yksittäisrikoksen mukaan vuosina 2002–2014. Lähteet: Rikollisuustilanne 2003, 307. Rikollisuustilanne 2005, 325. Rikollisuustilanne 2006, 337. Rikollisuustilanne 2007, 366. Rikollisuustilanne 2008, 374. Rikollisuustilanne 2009, 358. Rikollisuustilanne 2010, 376. Rikollisuustilanne 2011, 376. Rikollisuustilanne 2012, 360. Rikollisuustilanne 2013, 266, 352. Tilastokeskus 2015, viitattu 20.1.2016.*

Vuosi	Rikos	Rangaistuslajit				Keskirangaistukset		
		Eton.	Ykp.	Ehdoll.	Yht.	Eton. (kk) Ykp. (h)	Ehdoll. (kk)	
2001	RL 20:1	N	5	-	9	14	17,2	15,0
		%	35,7		64,3	100		
	RL 20:2	N	3	-	-	3	38,7	
		%	100			100		
	RL 20:3	N	-	-	6	6	-	8,3
		%			100	100		
2002	RL 20:1	N	12	-	11	23	18,8	16,2
		%	52,2		47,8	100		
	RL 20:2	N	-	-	-	-	-	-
		%						
	RL 20:3	N	1	-	6	7	12,0	5,9
		%	14,3		85,7	100		

2003	RL 20:1	N	11	-	9	20	23,1	15,3
		%	55,0		45,0	100		
	RL 20:2	N	1	-	1	2	30,0	22,0
		%	50,0		50,0	100		
	RL 20:3	N	-	-	2	2	-	7,5
		%			100	100		
2004	RL 20:1	N	9	-	7	16	22,4	20,1
		%	56,2		43,8	100		
	RL 20:2	N	2	-	-	2	33,0	-
		%	100			100		
	RL 20:3	N	3	-	15	18	9,3	8,3
		%	16,7		83,3	100		
2005	RL 20:1	N	13	-	7	20	20,2	17,4
		%	65,0		35,0	100		
	RL 20:2	N	-	-	-	-	-	-
		%						
	RL 20:3	N	1	1	8	10	17,3	8,3
		%	10,0	10,0	80,0	100	8,0	
2006	RL 20:1	N	6	-	8	14	20,0	17,3
		%	42,9		57,1	100		
	RL 20:2	N	2	-	-	2	34,0	-
		%	100			100		
	RL 20:3	N	1	1	14	16	12,0	6,4
		%	6,25	6,25	87,5	100	155	
2007	RL 20:1	N	14	-	16	30	17,9	16,0
		%	46,7		53,3	100		
	RL 20:2	N	2	-	1	3	34,5	19,0
		%	66,7		33,3	100		
	RL 20:3	N	1	-	10	11	19,0	7,7
		%	9,1		90,1	100		
2008	RL 20:1	N	7	-	7	14	21,0	16,4
		%	50,0		50,0	100		
	RL 20:2	N	-	-	-	-	-	-
		%						
	RL 20:3	N	1	-	12	13	17,0	7,5
		%	7,7		92,3	100		

2009	RL 20:1	N	16	-	16	32	21,9	17,8
		%	50,0		50,0	100		
	RL 20:2	N	2	-	-	2	31,0	
		%	100			100		
	RL 20:3	N	1	-	10	11	16,0	9,3
		%	9,1		90,9	100		
2010	RL 20:1	N	13	-	11	24	19,8	16,5
		%	54,2		45,8	100		
	RL 20:2	N	3	-	-	3	27,3	-
		%	100			100		
	RL 20:3	N	2	-	12	14	8,0	6,3
		%	14,3		85,7	100		
2011	RL 20:1	N	7	-	21	28	20,6	16,8
		%	25,0		75,0	100		
	RL 20:2	N	3	-	-	3	40,0	-
		%	100			100		
	RL 20:3	N	2	1	15	18	7,0	8,1
		%	11,1	5,6	83,3	100	30	
2012	RL 20:1	N	13	-	40	53	22,3	17,0
		%	24,5		75,5	100		
	RL 20:2	N	4	-	1	5	43,5	18,0
		%	80,0		20,0	100		
	RL 20:3	N	-	1	28	29	-	8,5
		%		3,4	96,6	100	200	
2013	RL 20:1	N	22	-	52	74	23,3	16,0
		%	29,7		70,2	100		
	RL 20:2	N	3	-	-	3	44,0	-
		%	100			100		
	RL 20:3	N	-	-	15	15	-	9,0
		%			100	100		
2014	RL 20:1	N	22	-	34	56	26,2	16,7
		%				100		
	RL 20:2	N	1	-	-	1	26,0	-
		%	100			100		
	RL 20:3	N	-	1	20	21	-	8,1
		%		4,8	95,2	100	200	

Taulukon mukaan rangaistuslajin valinnassa ei vuosina 1992–2010 ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Yksittäisten raiskausrikosten ehdottomien ja ehdollisten tuomioiden osuus on säilynyt tasaisena, noin puolet syyllisistä tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Ehdolliset vankeusrangaistukset ovat pidentyneet melko tasaisesti koko tarkastelujakson ajan vuodesta 1992 vuoteen 2013. Yksittäisestä raiskausrikoksesta tuomittiin vuonna 1992 keskimäärin 9 kuukautta ehdollista vankeutta. Vuoteen 2013 mennessä keskirangaistus oli kasvanut noin neljällä kuukaudella, lähes 13 kuukauteen. Samalla tarkasteluajanjaksona ehdottomat vankeusrangaistukset pidentyivät reilulla vuodella. Tällainen rangaistusten ankaruuden keskiarvon vertailu ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukainen. Rangaistusten pituuksia on syytä tarkastella tunnusmerkistöissä erikseen, sillä yhteinen keskiarvo ei kuvaa luotettavasti rangaistusten ankaruutta, mikäli tunnusmerkistöjen osuudet vaihtelevat.

Vuodesta 2011 eteenpäin on huomattavissa selkeä muutos rangaistuslajien valinnassa; aikaisempi noin 50 % ehdottomien vankeusrangaistusten osuus RL 20:1 §:n tarkoittamassa raiskauksessa on laskenut 26 %:n luokkaan. Vuosina 2012–2013 pakottamisesta sukupuoliyhteyteen ei tuomittu yhdellekään 44 rikoksesta tuomitulle ehdotonta vankeutta, kun aiemmin ehdottoman vankeuden osuus on ollut noin 10 %. Tuomittujen raiskausrikollisten määrä vuonna 2012 on lähes kaksinkertaistunut vuoteen 2010 verrattuna. Muutoksen taustalla on 1.6.2011 voimaan astunut lakimuutos, jonka johdosta raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei kykene puolustamaan itseään päihtymyksensä vuoksi (RL 20:1.2 §). Tällaisia tekoja rangaistiin ennen seksuaalisena hyväksikäyttönä, joiden määrä on vastaavasti vähentynyt. Ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku raiskausrikoksissa vuosina 2012–2013 näyttäisi olevan yhteydessä tähän lainmuutokseen. Soveltamisalan muutoksen vuoksi vuosien 2011–2013 rangaistustuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

Rangaistusten keskipituudet tarkasteluajanjaksona 1999–2010 ovat pysytelleet jokseenkin ennallaan; keskirangaistus on tänä aikana koventunut 3 kuukautta. 2000-luvun alkupuolella raiskausrikoksista tuomitut vankilavuodet ovat kasvaneet noin 40 vankeusvuodesta 120 vankeusvuoteen. Pääosin kasvu johtuu tapausmäärien lisääntymisestä, kuin rangaistusten ankaroitumisesta. (Rikollisuustilanne 2013, 353.)

4 RANGAISTUKSEN MITTAAMINEN RAISKAUSRIKOKSISSA

Raiskausrikosten rangaistukset rinnastuvat Suomessa vakavimpiin väkivaltarikoksiin. Rangaistusta määrätessä on otettava huomioon rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. (Tapani & Tolvanen 2011, 16–19.) Rangaistuksen on oltava oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin eli motiiviin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen (RL 6:4 §).

Rangaistuskäytäntö seksuaalirikoksissa on herättänyt runsaasti keskustelua, sillä rangaistukset ovat kasaantuneet asteikon alapäähän rangaistusasteikon laajuudesta huolimatta. Itä-Suomen yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen ihmettelee Uuden Suomen haastattelussa muun muassa seksuaalirikoksista määrättyjä tuomioita, jotka jäävät jopa alle puoleen rangaistusasteikon antamasta mahdollisuudesta. Hänen mielestään tuomioistuimissa tulisi määrätä nykykäytäntöä kovempia tuomioita, sillä nykyinen käytäntö arvostaa esimerkiksi taloudellisia intressejä enemmän kuin fyysistä tai seksuaalista koskemattomuutta. Tolvanen toteaa, että vankilan tulisi olla ainoa vaihtoehto törkeissä seksuaalirikoksissa. (Uusi Suomi 2015, viitattu 17.12.2015.)

4.1 Rangaistuksen määräämisen lähtökohtia

Rangaistuksen mittaamisen lähtökohtana raiskausrikoksissa on tunnusmerkistön mukainen rangaistusasteikko sekä rikoslain 6 luvussa säädetyt rangaistuksen määräämistä koskevat lähtökohdat. Rangaistuksen määrääminen voidaan jakaa eri osa-alueisiin, joita ovat rangaistusasteikon vahvistaminen, rangaistuksen mittaaminen ja rangaistuslajin valinta. (RL 6: 3 §.) Lisäksi on otettava huomioon rangaistuksesta tehtävät vähennykset ja muut rangaistusta koskevat seikat. Yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan samankaltaisia tapauksia tulee kohdella samalla tavalla ja tuomita samanlaisilla rangaistuksilla. Ongelmana on kuitenkin arvioida, milloin tapaukset vastaavat olennaisilta osin toisiaan ja mikä on kunkin rikostyyppin tyyppitapaus sekä tuomittava normaali-rangaistus. (Ojala 2014, 140–141.)

Rangaistuksen ankaruuteen vaikuttavat teon seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden arviointi, muiden oikeushyvien loukkaaminen, teon nöyryyttävyys sekä suunnitelmallisuus.

Arvioitaessa raiskauksen loukkaavuutta uhrin seksuaalista itsemääräämistä kohtaan, on otettava huomioon millä tavoin sukupuoliyhteys on tapahtunut ja kauanko tekokokonaisuus on kestänyt. Tekokokonaisuuden kesto ei voi johtaa tavanomaista lievempään rangaistukseen, mutta pitkäkestoinen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen on peruste tuomita tavanomaista ankarampi rangaistus. Lähtökohtaisesti naisen sukupuolielimeen tai peräaukkoon sormella tunkeutuminen ei ole yhtä moitittavaa kuin miehen sukupuolielimellä tunkeutuminen. Oraalisen sukupuoliyhteyden moitittavuus lienee rinnastettavissa tekoon, jossa mies tunkeutuu sukupuolielimellä naisen sukuelimeen tai peräaukkoon. Useampi erilainen sukupuoliyhteys loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta syvemmin kuin jos teko käsittäisi vain yhdenlaisen sukupuoliyhteyden. (Ojala 2014, 134–144.)

Teko on tavanomaista moitittavampaa, jos teko loukkaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden lisäksi muita oikeushyviä. Esimerkiksi väkivallan käyttö johtaa ankarampaan rangaistukseen. Lisäksi sanalliset loukkaavat ilmaisut tai raiskaukseen liittyvä vapaudenmenetykset lisäävät teon moitittavuutta. Teon nöyryyttävyyttä lisää esimerkiksi se, jos tekijöitä on useampi kuin yksi ja sukupuoliyhteys tapahtuu vuorotellen muiden katsellessa. Teon suunnitelmallisuudella tarkoitetaan raiskauksen suunnittelua etukäteen ja uhrin houkuttamista sopivaan paikkaan teon toteuttamiseksi. Myös erilaisten välineiden hankkiminen, joita teossa käytetään, viittaa ennalta suunniteltuun tekoon. (Ojala 2014, 144.)

4.2 Yleiset mittaamisperusteet

Rangaistuksen mittaamisella tarkoitetaan vaihetta, jolloin konkreettisesti päätetään määrättävän rangaistuksen ankaruudesta. Mittaamisen lähtökohtana on vahvistettu rangaistusasteikko ja sen puitteissa valittu rangaistuslaji. (Melander 2010, 179–180.) Rangaistuksen mittaamisessa saattavat tulla sovelletuiksi RL 6 luvussa säädetyt koventamis-, lieventämis- ja kohtuullistamisperusteet sekä säännös rangaistusasteikon lieventämisestä. Tekijälle määrättävään rangaistukseen vaikuttavat merkittäväksi myös ns. konkurrenssisäännökset, joiden mukaan tekijälle tuomitaan samalla kertaa useammasta rikoksesta yhteinen rangaistus. Kyseinen rangaistus on lievempi kuin eri rikoksista aritmeettisesti yhteenlaskettava seuraamus olisi ollut. (Selvityksiä raiskausrikoksissa 2012, 69.)

4.2.1 Koventamisperusteet

RL 6 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistusten koventamisperusteista, jotka ovat lyhyesti teon suunnitelmallisuus, rikoksen tekeminen järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksen tekeminen palkkiota vastaan, rikoksen kohdistaminen kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön sekä aikaisempi rikollisuus. Rikoksen suunnitelmallisuus voi ilmetä pitkäaikaisina valmistelutoimina. Toinen rikoslain koventamisperuste on rikoksen teko osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, jota voidaan kutsua myös liigoittumiseksi. Rikollisryhmän järjestäytyneisyydellä edellytetään sitä, että siitä voidaan päätellä käskyvaltasuhteiden olemassaolo ja työnjaon eriytyminen. Kolmatta koventamisperustetta sovelletaan tilanteissa, joissa rikos tehdään palkkiota vastaan. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että palkkio on vaikuttanut tekijän päätöksentekoon ja näin ollen henkilöiden on pitänyt sopia palkkiosta ennen rikosta, tai tekijän on täytynyt pitää aikaisempien kokemusten perusteella palkkion saamista todennäköisenä. Neljäs koventamisperuste on käsillä, jos rikos on kohdistunut kansalliseen, rodulliseen, etniseen tai muuhun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön tähän ryhmään kulumisen perusteella. Säännöksen tarkoituksena on suojella vähemmistöjä rotuvihaan perustuvaa rasistisuutta vastaan. Viimeisenä koventamisperusteena on rikosentekijän aikaisempi rikollisuus. Moitittavuus korostuu huomattavasti, jos tekijä on syyllistynyt aiemmin samankaltaiseen rikokseen, mikä osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain noudattamista kohtaan. Koventamisperusteen käytön voi kuitenkin estää aikaisemmasta rikoksesta kulunut pitkä aika. (Tapani & Tolvanen 2011, 72–87.) Koventamisperusteiden lisäksi törkeän raiskauksen kriteerit nostavat raiskauksen ankarammin rangaistavaan luokkaan (Utriainen 2013, 255).

4.2.2 Lieventämisperusteet

Rangaistusta voidaan lieventää 6 luvun 6 §:n mukaan tilanteissa, joissa 1) rikoksen tekoon on vaikuttanut huomattava painostus, uhka tai muu vastaava seikka, 2) rikokseen on johtanut voimakas inhimillinen myötätunto taikka poikkeuksellinen ja äkkiarvaamaton houkutus, asianomistajan poikkeuksellisen suuri myötävaikutus tai muu vastaava seikka, joka on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia, 3) tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto taikka pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ja 4) 8 §:n 1 ja 3 momenteissa mainitut perusteet. Kohdassa 4 viitatus säännökset voivat tulla sovellettaviksi esimerkiksi rikosentekijän ollessa alle 18-vuotias tai teon jääneen yritykseksi. (Tapani & Tolvanen 2011, 88–89.)

4.2.3 Kohtuullistamisperusteet

Rangaistusta lieventävät varsinaisten lieventämisperusteiden lisäksi RL 6 luvun 7 §:n kohtuullistamisperusteet, jotka eivät liity rikoksen vakavuuden tai teosta ilmenevän syyllisyyden arvottamiseen vaan rikoksen tekijään liittyviin seikkoihin. Kohtuullistamisperusteita ovat 1) tekijälle rikoksesta johtunut tai tuomiosta aiheutuva muu seuraus, 2) tekijän korkea ikä, heikko terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot sekä 3) rikoksen tekemisestä kulunut huomattavan pitkä aika. Lisäksi edellytetään, että vakiintuneen käytännön mukainen rangaistus johtaisi kohtuuttomaan tai poikkeuksellisen haitalliseen lopputulokseen. (Tapani & Tolvanen 2011, 111–113.)

Kohtuullistamisperusteen käytöstä voidaan mainita vuonna 2015 Tapanilassa tapahtunut tapaus, jossa oli osallisena viisi miestä. Nuoren naisen sukupuolielimeen sekä peräaukkoon tunkeuduttiin sormilla yleisellä paikalla. Rangaistusta mitattaessa käräjäoikeus käytti kohtuullistamisperustetta, sillä nuoret tekijät olivat saaneet osakseen uhkailuja sekä poikkeuksellisen suurta julkisuutta. Syyttäjä oli vaatinut tekijöille törkeästä raiskauksesta kahdesta kymmeneen vuotta vankeutta, mutta käräjäoikeus lievensi tuomiota raiskaukseksi ja langetti kolmelle nuorukaiselle ehdolliset vankeusrangaistukset. Tapauksen saama julkisuus alensi tuomiota vielä kolmella-neljällä kuukaudella. Kaksi syyllistä selvisi seurauksitta. Tekijät määrättiin maksamaan yhteisvastuullisesti uhrille 5000 euroa kärsimyskorvauksia. (Helsingin Sanomat 2015, viitattu 19.12.2015.)

Tapaus sai suurta huomiota kansan keskuudessa ja tuomiota arvosteltiin rankalla kädellä. Tapauksen saaman julkisuuden käyttäminen tuomiota lieventävänä seikkana sotii usean oikeustajua vastaan ja on uhria loukkaavaa. Käräjäoikeuden päätöksestä valitettiin hovioikeuteen, joka suhtautui tapaukseen käräjäoikeutta vakavammin. Hovioikeus katsoi, että raiskaus oli tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla ja oli ollut kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tuomiota muutettiin siten, että päätekijä tuomittiin kahden vuoden ja neljän kuukauden ehdottomaan vankeuteen ja kahden muun tekijän tuomioita korotettiin viidellä kuukaudella. (Iltalehti 2016, viitattu 11.4.2016.)

4.2.4 Rangaistusasteikon lieventäminen

Kullekin rikokselle määrätään rangaistus sen omalta rangaistusasteikolta. RL 20:1 §:ssä tarkoitettun raiskauksen rangaistusasteikko on yhdestä kuuteen vuoteen vankeutta. Tavanomaista raiskausta vähemmän törkeän tekemuodon (RL 20:1.3 §) kohdalla tekijä on tuomittava vankeuteen

neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Törkeän tekemuodon (20:2 §) kohdalla vastaavat luvut ovat vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. 4 §:ssä tarkoitettua pakottamista seksuaaliseen tekoon rangaistusasteikko on vankeutta enintään kolme vuotta, seksuaalisessa hyväksikäytössä (RL 20:5 §) enintään neljä vuotta vankeutta ja seksuaalisessa ahdistelussa (RL 20:5a §) enintään kuusi kuukautta vankeutta. Kolmessa viimeksi mainitussa tapauksessa tekijä voi selvittää myös sakkorangaistuksella. (RL 20:1-5 §.)

Rangaistusasteikkoon on mahdollista tehdä tietyin edellytyksin lievennyksiä. Näistä rangaistusasteikon lievennyksistä säädetään rikoslain 6 luvun 8 §:ssä, joita ovat 1) rikoksen tekijä on ollut rikosta tehdessään alle 18-vuotias, 2) rikos on jäänyt yritykseen, 3) tekijä tuomitaan avunantajana rikokseen soveltaen 5 luvun 6 §:n säädöstä, tai hänen osallisuutensa rikokseen on muutoin muiden osallisuutta vähäisempi, 4) rikos on tehty olosuhteissa, jotka muistuttavat läheisesti vastuu- vapausperusteiden soveltamiseen johtavia olosuhteita, esimerkiksi hätävarjelu tai 5) siihen on edellä 6 ja 7 §:ssä mainituilla tai muilla poikkeuksellisilla perusteilla tuomiossa mainittavia erityisiä syitä. (RL 6:8 §.)

Rangaistusasteikon lieventämisellä tarkoitetaan sitä, että rikoksentekijälle voidaan tuomita enintään kolme neljännestä rikoksesta säädetyn vankeus- tai sakkorangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärä (RL 6: 8.2 §). Rangaistusasteikon alentaminen koskee myös alentuneesti syyntakeiselle tuomittavaa rangaistusta, josta säädetään RL 3 luvun 4 §:n 3 momentissa.

4.3 Rangaistuslajit

RL 6 luvun 9-12 §:ssä säädetään rangaistuslajin valinnasta, jolla tarkoitetaan valintaa eri rangaistuslajien, esimerkiksi ehdollisen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen välillä. Rangaistuslajin valintaan ja rangaistuksen pituuteen vaikuttavat mm. tekijän aikaisempi rikollisuus, rikoksen teko- tapa ja seuraukset, teon suunnitelmallisuus, aseiden käyttö, tekijöiden lukumäärä, tekijän ja uhrin välinen suhde, sekä uhrin ominaispiirteet. (Melander 2010, 147.)

Yleisiin rangaistuslajeihin seksuaalirikoksissa kuuluvat sakko, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja ehdoton vankeus. Rikossäännöksessä tarkoitettu sakkorangaistus on päiväsakko, joka voi ehdollisen vankeuden oheissakkona olla 1-120 päiväsakkoa. Päiväsakon suuruus vah-

vistetaan sakotettavan maksukyvyyn mukaan. Yksi päiväsakko vastaa vähintään kuutta euroa, ylärajaa ei ole laissa määrätty. Sakon kokonaismäärä lasketaan kertomalla päiväsakon lukumäärä päiväsakon rahamäärällä. Päiväsakko on mahdollista muuntaa vankeudeksi, mikäli sakon maksaminen on laiminlyöty, eikä sitä saada perityksi. (Melander 2010, 171.)

Ehdollisella vankeusrangaistuksella tarkoitetaan sitä, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa lykätään määräajaksi, joka on pituudeltaan vähintään yhden vuoden ja enintään kolme vuotta. Koeaika alkaa tuomion antamisesta tai julistamisesta. Määrätty ehdollinen vankeusrangaistus raukeaa, jos tuomittu ei koeaikana tee rikosta. Mikäli tuomittu toimii koeajan aikana lainvastaisesti, voidaan hänelle määrätty ehdollinen vankeusrangaistus määrätä pantavaksi täytäntöön. Ensikertalaisuudesta tuomitaan usein ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Käytännössä ehdollista rangaistusta pidetään varoituksena ja siinä mielessä sakkorangaistusta lievempänä. (Melander 2010, 160.) Tällaisessa tilanteessa tosiasiallinen rangaistus syytetyille on prosessiin joutuminen ja siitä aiheutuvat kustannukset vahingonkorvauksineen (Utriainen 2013, 254).

Rikoslain 6 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan enintään kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Ehdollisen vankeusrangaistuksen edellytykset vähenevät rikoksen törkeyden ja rangaistuksen pituuden kasvaessa. Saman pykälän 2 momentissa todetaan, että alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Rikoslain 6 luvun 10 §:n mukaan ehdollisen vankeuden ohessa voidaan tuomita sakkoa tai yhdyskuntapalvelua, mikäli rangaistusta pidetään riittämättömänä.

Tekijä tuomitaan ehdottomaan vankeuteen, kun ehdollisen vankeuden määrääminen ei ole mahdollista. Vankeus on ehdotonta, kun rangaistuksen pituus on yli kaksi vuotta tai ehdolliselle vankeudelle on jokin muu este. Ehdonlaiseen on mahdollista päästä, kun tuomiosta on suoritettu kaksi kolmasosaa. Alle 21-vuotiaiden kohdalla suoritettava osa on puolet rangaistuksesta. Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus raiskausrikoksissa on Suomessa jonkin verran muita Pohjoismaita alempi, mutta keskipituus joko samalla tasolla tai hieman korkeampi. (Melander 2010, 161–162.)

Yhdyskuntapalvelu otettiin pysyväksi osaksi Suomen rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää vuonna 1997. Yhdyskuntapalvelua voidaan käyttää oheisseuraamuksena, jos tuomittu ehdollinen

vankeusrangaistus on kahdeksan kuukautta tai sitä pidempi. Käytännössä yhdyskuntapalvelu tuomitaan suhteellisen vakavista rikoksista oheisseuraamukseksi. Tuomitun tulee itse anoa pääsyä yhdyskuntapalveluun, jolloin hänestä tehdään soveltuvuus selvitys. Palvelun pituus on oheisseuraamuksena vähintään 14 ja enintään 90 tuntia. (Melander 2010, 163–165.) Enintään kahdeksan kuukauden ehdoton vankeusrangaistus voidaan muuttaa vähintään 14 ja enintään 240 tunnin yhdyskuntapalvelukseksi (Rikosseuraamuslaitos 2016, viitattu 25.5.2016).

Taulukko 4. Rangaistuslajin valintaan vaikuttavat tekijän piirteet vuosilta 2006–2010 (RL 20:1-3 §; N=149). Lähde: Selvityksiä seksuaalirikoksista 2012, 71.

	Ehdollinen %	Ehd./Ykp. %	Ehdoton %	N
Ikä				
Alle 18v	70,8	9,8	19,5	142
Yli 18v	33,4	13,3	53,3	7
Rikoksen uusiminen				
Ei rikosrekisteriä	46,3	15,0	38,7	100
Rikosrekisteri	11,6	9,4	79,1	48
Koventamisperuste	-	-	100	1

Yllä olevassa taulukossa on esitetty rangaistuslajin valintaan vaikuttavia tekijän piirteitä vuosilta 2006–2010. Rangaistuslajin valintaan vaikuttaa muun muassa tekijän ikä. Tarkastelun kohteena olevien vuosien aikana alaikäisistä tekijöistä suurin osa tuomittiin ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja viidesosa ehdottomaan. Täysi-ikäisistä tekijöistä reilu puolet tuomittiin ehdottomaan ja kolmasosa ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Valtaosa aikaisemman rikostaustan omaavista tekijöistä on tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Seuraavassa taulukossa on eritelty eri teonpiirteiden vaikutukset rangaistuslajin valintaan vuosina 2006–2010. Taulukosta ilmenee, että ehdottoman vankeusrangaistuksen osuus on huomattavan korkea väkivaltaa sisältävissä ja muita kuin pinnallisia vammoja aiheuttavissa teoissa. Suunnitelmallisia piirteitä, vapaudenriistoa tai kotirauhan rikkomista sisältämät teot johtavat usein ehdottomaan vankeuteen.

Taulukko 5. Teonpiirteiden vaikutus rangaistuslajin valintaan (RL 20:1-3 §; N=149). Lähde: Selvityksiä seksuaalirikoksista 2012, 73.

	Ehdollinen %	Ehd./Ykp. %	Ehdoton %	N
Teon kesto				
Yksittäinen teko	35,3	15,5	49,2	103
Useita tekoja	33,9	7,0	59,1	46
Vapaudenriisto				
Ei	37,9	14,6	47,5	121
Kyllä	18,8	4,9	76,3	28
Kotirauhan rikkominen				
Ei	36,0	13,8	50,2	141
Kyllä	15,1	-	84,9	8
Suunnitelmallisuus				
Ei	37,2	14,3	48,6	133
Kyllä	8,9	-	91,1	16
Puskaraiskaus				
Ei	34,0	14,0	52,0	139
Kyllä	49,0	-	51,0	10
Useita tekijöitä				
Ei	40,0	12,4	47,1	120
Kyllä	4,8	17,1	78,1	29
Aseen käyttö, uhkauksen laatu				
Ei uhkausta	38,3	14,6	47,1	57
Aseeton uhkaus	36,4	7,5	56,1	8
Aseellinen, ei tappouhkaus	19,7	19,7	60,6	4
Aseellinen tappouhkaus	-	-	100	11
Aseellinen uhkaus, aseellinen väkivalta	-	-	100	3
Tekijän ja uhrin suhde				
Puoliso/seurustelukumppani	38,2	14,5	47,3	52
Sukulainen	23,5	25,5	51,0	4
Tuttava/ystävä	32,9	8,3	58,8	40,0
Satunnainen tuttava	43,6	14,6	41,8	27

<i>Tuntematon</i>	23,4	14,0	62,6	26
<i>Uhrin vastarinta</i>				
<i>Ei</i>	37,9	16,2	45,9	48
<i>Kyllä</i>	33,5	11,6	54,8	101

4.4 Vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavat seikat

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen seksuaalirikosten rangaistuskäytäntöä koskevassa tutkimuksessa (Selvityksiä raiskausrikoksista 2012, 204–205) esitettiin Petri Danielssonin koostama taukukko, josta ilmenee vankeusrangaistuksen pituuteen vaikuttavia teonpiirteitä. Taulukosta on tähän työhön poimittu keskeisimmät asiat. Aineistossa on mukana aikaisemman RL:n 20 luvun 1-3 §:n raiskausrikokset. Pohjarangaistuksena oli käytetty yhdeksän kuukauden pituiseen vankeusrangaistukseen johtanutta tekoa, jossa tekijä oli uhrille tuttu, uhri ei ole ollut puolustuskyvytön, eikä uhrille koitunut teossa fyysisistä tai psyykkistä vammaa. Tekoon ei myöskään kuulunut uhkailua, vapaudenriistoa tai suunnitelmallisuutta. Tutkimuksessa ilmenee, että keskeisiä tuomiota nostattavia tekijöitä olivat aseellisen väkivallan käyttö sekä uhrille aiheutuneet, pinnallisia vammoja vakavammat fyysiset vammat, jotka kumpikin nostivat vankeusrangaistusta yli vuodella. Pinnallisten vammojen aiheuttaminen uhrille nostatti rangaistusta noin kahdella kuukaudella. Psykykinen haitta sekä hoidon tarve vaikuttivat rangaistukseen pidentävästi noin neljän kuukauden verran. Muista teonpiirteistä rangaistukseen korottavasti vaikuttivat teon suunnitelmallisuus, useiden tekijöiden osallistuminen raiskaukseen sekä uhrin ja tekijän välinen suhde. Jos teossa oli mukana useampi tekijä, tuomio piteni noin kuudella kuukaudella. Puskaraiskaus tai tuntemattoman tekijän toimesta tapahtuva raiskaus pidensi tuomiota viidellä kuukaudella. Tiedottomaan uhuriin kohdistettu teko katsottiin vakavaksi teonpiirteeksi ja se vaikutti tuomioon peräti 10 kuukaudella. Teossa ilmenneet suunnitelmalliset piirteet nostattivat tuomiota myös 10 kuukaudella. Raiskausrikoksesta tuomittua rangaistusta lievensi keskimäärin seitsemällä kuukaudella tekijän nuori ikä ja neljällä kuukaudella RL 6:7 §:ssä säädetty kohtuullistamisperuste. Aikaisempi rikostausta nosti tuomiota noin neljällä kuukaudella. (Selvityksiä raiskausrikoksista 2012, 205.)

Tutkimuksen perusteella on todettavissa raiskaussäännöksen laaja-alaisuus ja törkeän raiskauksen kapea-alaisuus. Vain kolme neljäsosaa raiskauksista, joissa oli mukana aseellinen tappouhkaus, pidettiin törkeinä. Puolet raiskauksista, jotka olivat useamman tekijän yhdessä tekemiä ja

joihin liittyi vapaudenriisto, arvioitiin törkeänä. Ajallisesti pitkään kestäneistä raiskauksista vain kolmasosa tuomittiin törkeänä raiskauksena. (Selvityksiä raiskausrikoksista 2012, 80–81.)

4.5 Vahingonkorvauskäytäntö

Raiskausrikosten tekijä määrätään säännönmukaisesti Vahingonkorvauslain (412/1974) 1 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan suorittamaan uhrille korvausta rikoksella aiheutetusta haitasta ja kärsimyksestä, jonka taso vaihtelee henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksissa 1 000 ja 16 000 euron välillä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2012 tehdyn tutkimuksen mukaan keskimääräinen vahingonkorvaus seksuaalirikoksen aiheuttamista fyysisistä haitoista on noin 1 000 euroa. Psykkisistä vammoista suoritettu vahingonkorvaus vaihtelee aiheutetun haitan vaativuudesta riippuen raiskauksen 3 000 eurosta törkeän raiskauksen 14 500 euron välillä. Kärsimyksen osalta raiskauksesta määrätty keskimääräinen korvaus on noin 4 000 euroa ja törkeästä raiskauksesta 9 000 euroa. Usein tekijälle määrätään maksettavaksi yhteissumma useista eri vahingoista. Ensivaiheessa korvaus suoritetaan valtion varoista, jolloin maksettava summa voi jossain määrin poiketa tuomioistuimen määräämästä. (Selvityksiä raiskausrikoksista 2012, 179.)

Alla oleva Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen laatima taulukko kuvaa maksettavaksi määrättyjen korvausten yhteenlaskettua määrää vuonna 2012.

Taulukko 6. *Maksettavaksi tuomitut korvaukset yhteensä fyysisestä, psyykkisestä ja kosmeettisesta haitasta sekä kärsimyksestä vuonna 2012 (euroa). *RL 20:3 §:ssä säädetty pakottaminen sukupuoliyhteyteen on myöhemmin kumottu 27.6.2014/509. Lähde: Selvityksiä raiskausrikoksista 2012, 180.*

	minimi		mediaani				maksimi		N
	0 %	5 %	25 %	50 %	75 %	95 %	100 %		
RL 20:1 §	500	1 245	4 000	5 100	7 550	11 562	17 700	82	
RL 20:2 §	5 500	5 825	8 325	12 100	18 500	32 050	34 000	32	
RL 20:3 §*	1 000	1 000	2 000	3 000	3 600	6 650	7 000	23	
Yhteensä	500	1 180	3 600	6 000	9 000	19 300	34 000	137	

Rikoksentehtäjän maksettavaksi tuomittujen vahingonkorvausten mediaani on 6 000 euroa. Puolet vahingonkorvausten määristä sijoittuu välille 3 600–9 000 euroa, neljännes ylittää 900 euroa ja

neljännes alittaa 3 600 euroa. Törkeissä raiskauksissa maksettavat korvaukset suurin piirtein kaksinkertaistuvat. Sukupuoliyhteyteen pakottamisesta maksettavaksi määrätty keskimääräiskorvaus on 3 000 euroa (suurin 7 000 euroa), raiskauksesta 5 100 euroa (suurin 17 700 euroa) ja törkeästä raiskauksesta hieman yli 12 000 euroa (suurin 34 000 euroa). (Selvityksiä raiskausrikkoksista 2012, 180.)

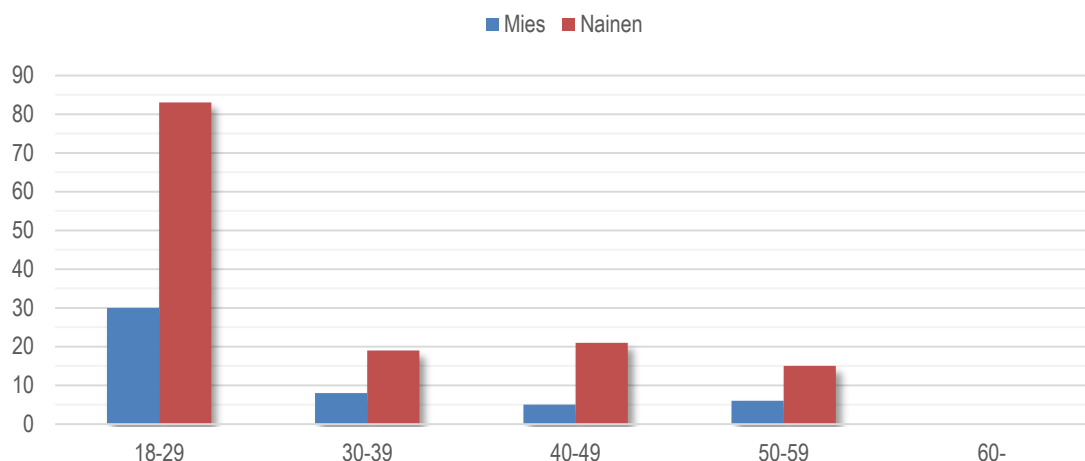
5 OIKEUSTAJU TUTKIMUSKOHTENA

Opinnäytetyön kvantitatiivinen tutkimus toteutettiin kyselyn muodossa, jossa tutkittiin tutkimusjoukon oikeustajua Suomessa vallitsevasta raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä. Oikeustaju kehittyy ja muuttuu henkilökohtaisten kokemusten ja tietopohjan mukaan. Pääosin väestön käsitykseen raiskausrikoksissa vaikuttavat median esille tuomat rikokset. Tämä kuitenkin antaa hyvin pelkistetyn kuvan raiskausrikosten rangaistavuudesta, sillä usein uutisiksi valikoituvat jollakin tapaa erityiset tapaukset. Yleisen käsityksen mukaan nykyiset rangaistukset ovat väestön mielestä liian lieviä. Erilaisista tilastoista ja kansallisista vertailuista on käynyt ilmi, että raiskauksista ja muista väkivaltarikoksista tuomitut rangaistukset ovat Suomessa Eurooppaan verrattuna keskimääräistä lievempiä (Leikas 1998, 2).

Aineisto opinnäytetyötä varten kerättiin Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoilta sekä opettajilta huhtikuussa 2016. Kysely lähetettiin Webropol-työkalun kautta sähköpostilla luokkien ryhmätunnuksia käyttäen. Kysely lähetettiin arviolta 1360 henkilölle, joista kyselyyn vastasi 187. Suuntaantavaksi vastausprosentiksi muodostui 14 %. Tutkimustulosten heikkoutena voidaan pitää vastaajien painottuminen yhdenlaiseen ryhmään; kaikista vastaajista 18–29 vuotiaiden naisten osuus on 44,4 %. Toisaalta heitä on huomattava enemmistö tutkimusjoukossa.

Kyselyn kahdella ensimmäisellä kysymyksellä selvitettiin vastaajien taustatiedoista sukupuoli ja ikää, kysymyksillä 3 ja 4 tutkittiin mielipidettä vuoden 2014 raiskausten ja törkeiden raiskausten keskirangaistuksista. Kysymykset 5-6 sisälsivät useamman kohdan ja niillä kartoitettiin vastaajien mielteitä raiskausrikosten rangaistuskäytännöstä.

Kuvio 2. Vastaajat ikäryhmittäin sekä sukupuolittain.

Suurin osa tutkimusjoukosta on opiskelijoista. Tämä ilmenee taulukosta siten, että vastaajista 60,4 % on iältään 18–29 vuotiaita, joihin valtaosa opiskelijoista sijoittuu. Muissa ikäluokissa vastaajia on melko tasaisesti. Vastaajien joukossa ei ollut ainuttakaan 60 vuotta tai sitä vanhempaa vastaajaa. Kaikissa luokissa vastaajat painottuvat naisiin. Heidän osuus koko kyselyn vastaajista on 73,8 %.

Raiskausten keskirangaistus vuonna 2014 oli 1v 9kk. Rikoslain mukaan raiskauksesta on tuomittava 1-6 vuodeksi vankeuteen. Rangaistusasteikon laajuudesta huolimatta tuomioiden keskirangaistus on lievemmästä päästä jääden alle puoleen rangaistusasteikon antamasta mahdollisuudesta. Vastaajista 85,6 % oli sitä mieltä, että keskirangaistus on liian lievä. 11,2 % piti keskirangaistusta sopivana ja 3,2 % vastaajista ei ollut asiasta mielipidettä. Kukaan vastaajista ei pitänyt keskirangaistusta liian ankarana.

Taulukko 7. Vastaajien mielipide vuoden 2014 raiskausten keskirangaistuksesta.

Vuoden 2014 raiskausten keskirangaistus	Mies (N=49)	Nainen (N=138)	Yht. % (N=187)
<i>Liian lievä</i>	35	125	85,6
<i>Sopiva</i>	8	13	11,2
<i>Liian ankara</i>	0	0	0
<i>En osaa sanoa</i>	6	0	3,2

Vuonna 2014 törkeästä raiskauksesta tuomittiin keskimäärin 2 vuoden ja 2 kuukauden vankeuteen, kun rangaistusasteikon antama mahdollisuus on 2-10 vuotta. Raiskauksista saatuihin tuomioihin verrattuna törkeiden raiskausten tuomiot ovat keskittyneet vielä selvemmin rangaistusasteikon alapäähän. Tämä käy ilmi vastauksissa siten, että 95,7 % vastaajista piti törkeän raiskauksen keskirangaistusta liian lievänä. Vain 2,7 % piti keskirangaistusta sopivana. Vastauksista kävi ilmi mielipiteiden eroavaisuus sukupuolten välillä. Miehistä 87,8 % piti törkeän raiskauksen keskirangaistusta liian lievänä, kun taas sama luku naisten joukossa oli 98,5 %.

Taulukko 8. Vastaajien mielipide vuoden 2014 törkeiden raiskausten keskirangaistuksista.

Vuoden 2014 törkeän raiskauksen keskirangaistus	Mies (N=49)	Nainen (N=138)	Yht. % (N=187)
<i>Liian lievä</i>	43	136	95,7
<i>Sopiva</i>	3	2	2,7
<i>Liian ankara</i>	0	0	0
<i>En osaa sanoa</i>	3	0	1,6

Vuosina 2001–2014 26 epäiltyä tuomittiin päärikoksena törkeästä raiskauksesta ehdottomaan vankeuteen ja 3 tuomittiin ehdolliseen vankeuteen (taulukko 3). Vastaajista 87,1 % oli samaa mieltä ja 8,0 % jokseenkin samaa mieltä siitä, että törkeästä raiskauksesta tulisi aina tuomita ehdottomaan vankeuteen. Eri mieltä vastaajista oli 1,1 % ja jokseenkin eri mieltä 2,7 %.

Taulukko 9. Vastaajien mielipide törkeiden raiskausten ehdottomasta vankeusrangaistuksesta.

Törkeästä raiskauksesta tulisi aina tuomita ehdottomaan vankeuteen.	Mies (N=49)	Nainen (N=138)	Yht. % (N=187)
<i>Eri mieltä</i>	0	2	1,1
<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	3	2	2,7
<i>En osaa sanoa</i>	2	0	1,1
<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	3	12	8,0
<i>Samaa mieltä</i>	41	122	87,1

Suurin osa vastaajista (86,6 %) oli samaa mieltä ja 11,2 % oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että tuttavien kesken tapahtunut raiskaus on yhtä vakavaa kuin tuntemattoman tekemä raiskaus. Miehistä 73,5 % piti tuttavien kesken tapahtuvaa raiskausta yhtä vakavana kuin tuntemattoman toi-

mesta tekemää raiskausta, kun taas naisten osuus oli 91,3 %. Eri mieltä oli 0,5 % vastaajista ja jokseenkin eri mieltä 1,6 %.

Vastaajien oikeustaju on suurin piirtein linjassa rangaistuskäytännön kanssa, sillä oikeuspoliittisen laitoksen tekemässä tutkimuksessa todetaan, että tuttavien kesken tapahtuneissa raiskauksissa rangaistukset ovat hieman lievempiä verrattuna tuntemattoman tekemiin tekoihin. Ero ei kuitenkaan ole merkittävä (Selvityksiä seksuaalirikoksista 2012, 115–127). Kuitenkin törkeässä raiskauksessa tuntemattoman tekijän tekemä teko johtaa jopa muutaman kuukauden ankarampaan tuomioon (Selvityksiä raiskauksista 2012, 123).

Taulukko 10. *Vastaajien mielipide tuttavien ja tuntemattomien välisistä raiskausrikoksista.*

Tutun raiskaaminen on yhtä vakavaa kuin tuntemattoman raiskaaminen.	Mies (N=49)	Nainen (N=138)	Yht. % (N=187)
<i>Eri mieltä</i>	1	0	0,5
<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	1	2	1,6
<i>En osaa sanoa</i>	2	0	1,1
<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	9	12	11,2
<i>Samaa mieltä</i>	36	126	86,6

Kyselyn viimeisen kysymyksen neljässä kohdassa kartoitettiin vastaajien mielipidettä rangaistusta lieventävistä asiahaaroista. Viimeisellä kohdalla kartoitettiin sitä, säilyttäisivätkö vastaajat vastuun raiskauksesta osittain uhrille, mikäli tämä olisi ollut käytökseltään tai pukeutumiseltaan provosoiva.

Vastauksista kävi ilmi, että 72,7 % vastaajista oli samaa mieltä ja 15,0 % jokseenkin samaa mieltä siitä, ettei ensimmäistä kertaa raiskaukseen syyllistymistä voida pitää tuomiota lieventävänä tekijänä. Koska rikoksen uusiminen on käytännössä tärkein koventamisperuste, ensikertalaisen lievempi kohtelu on oikeuskäytännössä yleisesti hyväksytty (HE 44/2002). Rangaistusta voidaan lieventää tai kohtuullistaa rikoslain 6 luvun 6 ja 7 §:n mukaan esimerkiksi tilanteissa, joissa rikokseen on johtanut poikkeuksellinen ja äkkiaarvaamaton houkutus tai tekijälle on rikoksesta tai tuomiosta aiheutunut muu seuraus.

Taulukko 11. Vastaajien mielipiteen kartoitus tekijän tuomiota lieventävistä asiahaaroista.

	Mies (N=49)	Nainen (N=138)	Yht. (N=187)	%
a) hän on syyllistynyt raiskaukseen ensimmäistä kertaa				
<i>Eri mieltä</i>	34	102	136	72,7
<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	6	22	28	15,0
<i>En osaa sanoa</i>	5	7	12	6,4
<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	4	7	11	5,9
<i>Samaa mieltä</i>	0	0	0	0

Noin joka kolmannessa tuomioistuinkäsittelyyn edenneessä raiskaustapauksessa osapuolet ovat keskenään puolisoita tai seurustelukumppaneita ja noin neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat keskenään tuttavilla tai ystäviä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64).

Reilu puolet vastaajista (61,5 %) oli eri mieltä siitä, että osapuolten välisellä suhteella pitäisi olla lieventävää vaikutusta tuomioon. Jokseenkin eri mieltä oli 19,9 % vastaajista. 9,5 % oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että jos osapuolten nykyisen tai menneen suhteen pitäisi olla lieventävänä asianhaarana. Samaa mieltä oli 0,5 %. Neutraalin kannan asiassa otti 8,6 % vastaajista.

Taulukko 12. Vastaajien mielipiteen kartoitus tekijän tuomiota lieventävistä asiahaaroista.

	Mies (N=49)	Nainen (=138)	Yht. (N=187)	%
b) hän on tai on ollut uhrin kanssa vakituksessa suhteessa				
<i>Eri mieltä</i>	24	91	115	61,5
<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	13	24	37	19,9
<i>En osaa sanoa</i>	4	12	16	8,6
<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	8	10	18	9,6
<i>Samaa mieltä</i>	0	1	1	0,5

Vastaajista 87,2 % oli eri mieltä siitä, että tuomiosta tekijälle koitua haitta, kuten julkisuus tulisi olla tuomiota lieventävä tekijä. Jokseenkin eri mieltä oli 6,4 %. 3,2 % vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä siitä, että tuomiosta aiheutuvan haitan tulisi lieventää tuomiota.

Taulukko 13. Vastaajien mielipiteen kartoitus tekijän tuomiota lieventävistä asiahaaroista.

c) hänelle koituu tuomiosta haittaa, esim. työpaikan menetys tai huonoa julkisuutta	Mies (N=49)	Nainen (=138)	Yht. (N=187)	%
<i>Eri mieltä</i>	40	123	87,2	
<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	5	7	6,4	
<i>Samaa mieltä</i>	3	3	3,2	
<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	1	5	3,2	
<i>Samaa mieltä</i>	0	0	0,0	

76,6 % vastaajista ei pitänyt uhrin provosoivaa käytöstä tai pukeutumista tuomiota lieventävänä asiahaarana. Kyseisen mielipiteen ilmaisijoista naisten osuus on 79,7 % ja miesten osuus 67,3 %. Jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa oli 15,5 % vastaajista. Jokseenkin samaa mieltä vastasi 3,7 % vastaajista ja samaa mieltä oli 0,5 %. 3,7 % antoi vastaukseksi ”En osaa sanoa”.

Taulukko 14. Vastaajien mielipiteen kartoitus tekijän tuomiota lieventävistä asiahaaroista.

d) uhri on ollut käytökseltään tai pukeutumiseltaan provosoiva	Mies (N=49)	Nainen (N=138)	Yht. (N=187)	%
<i>Eri mieltä</i>	33	110	76,6	
<i>Jokseenkin eri mieltä</i>	10	19	15,5	
<i>En osaa sanoa</i>	3	4	3,7	
<i>Jokseenkin samaa mieltä</i>	2	5	3,7	
<i>Samaa mieltä</i>	1	0	0,5	

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön teoriaosuudessa on käyty läpi rikoslain seksuaalirikoksia käsittelevän 20 luvun viisi ensimmäistä pykälää, jotka käsittävät raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön sekä seksuaalisen ahdistelun. Rangaistuksen mittaamista koskevassa luvussa avattiin seksuaalirikosten rangaistuksia, joita ovat sakkorangaistus, ehdollinen tai ehdoton vankeusrangaistus sekä yhdyskuntapalvelu, joka on kuitenkin ollut melko harvinainen rangaistuslaji raiskausrikoksissa. Sakon suuruus ja vankeusrangaistuksen pituus vaihtelevat rikosnimikkeen ja teonpiirteiden mukaan. Keskeisiä tuomiota nostattavia tekijöitä ovat teossa käytetty väkivalta, uhrin ikä, teon suunnitelmallisuus sekä teossa uhrille aiheutetut mahdolliset vammat. Lisäksi tekijän aiemmalla rikostaustalla on vaikutusta rangaistuksen määrittämisessä.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä pyrittiin selvittämään raiskausrikosten rangaistuskäytännön muutoksia kahden vuosikymmenen ajalta. Rikoslain 20 luku on ollut kahdenkymmenen vuoden aikana jatkuvien muutosten alaisena, mitkä ovat vaikuttaneet kulloinkin voimassa olevaan rangaistuskäytäntöön. Lakimuutokset ovat olleet mielestäni positiivisia ja vastaavat paremmin muutuneita sekä nykyaikaisempia arvoja seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta. Vuoden 1999 rikoslain kokonaisuudistuksessa luovuttiin vanhankantaisista käsitteistä ”väkisinmakaaminen” ja ”haureus” ja sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen tarkoitti yhä useamman teon ottaminen seksuaalirikosten piiriin. Määritelmän laajentaminen ja uusien tekojen kriminalisointi näkyy tilastoissa raiskausrikosten määrän nousuna. Sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen tarkoitti myös sitä, että luovuttiin rangaistavuuden erottelusta sukupuolisen suuntautumisen perusteella. Tämän seurauksena raiskaus ulottui koskemaan niin toiseen kuin samaankin sukupuoleen kohdistuvaa rikosta. Rikoslain kokonaisuudistuksessa raiskausrikosten minimirangaistusta kovennettiin 6 kuukaudesta yhteen vuoteen, jolloin raiskausten keskirangaistus kohosi noin 8 kuukautta.

Vuonna 2011 sukupuoliyhteydessä oleminen puolustuskyvyttömän kanssa tuli raiskauksena rangaistavaksi, oli tekijän osuus mikä tahansa puolustuskyvyttömyyden syntyyn. Samana vuonna alettiin tuomita sammuneen raiskaaminen raiskauksena seksuaalisen hyväksikäytön sijaan. Lakimuutoksen vaikutuksesta tuomittujen raiskausrikosten määrä vuonna 2012 lähes kaksinkertaistui vuoteen 2010 verrattuna, sillä puolustuskyvyttömän raiskaamiseen sovellettiin raiskaussään-

nöstä aikaisemman seksuaalisen hyväksikäytön sijaan. Vuodesta 2011 eteenpäin on lisäksi huomattavissa muutokset rangaistuslajien valinnassa; ehdottomien vankeusrangaistusten määrä RL 20:1 §:n tarkoittamassa raiskauksessa on laskenut 50 %:sta 26 %:iin.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoiden ja opettajien mielipide Suomessa vallitsevaan rangaistuskäytäntöön raiskausrikoksissa. Kysely suoritettiin Webropolin kautta ja se lähetettiin tutkimusjoukolle sähköpostin välityksellä huhtikuussa 2016. Kyselyyn vastasi 187 henkilöä ja vastausprosentti oli noin 14 %.

Yleisen käsityksen mukaan Suomessa vallitseva rangaistuskäytäntö raiskausrikoksissa ei vastaa väestön oikeustajua, sillä tuomioita pidetään liian lievinä. Kysely tuki väitettä, sillä valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että vuoden 2014 raiskausten ja törkeiden raiskausten keskirangaistukset olivat liian lieviä. Tulosten tulkitsemisessa on syytä kuitenkin olla kriittinen ja pohtia, kuinka pitkälle johtopäätökset ja yleistykset voi vastausten perusteella tehdä. Usein ihmisten mielipide muodostuu median perusteella, mikä luo kuitenkin melko pelkistetyn kuvan raiskausrikosten rangaistavuudesta. Oikeudenkäynnin julkisuutta rajoitetaan varsinkin seksuaalirikoksissa uhrin henkilöllisyyden suojaamiseksi. Salassapitoratkaisu on perusteltua, sillä rikokset sisältävät uhria nöyryyttäviä piirteitä sekä arkaluonteista tietoa. Tämän vuoksi median esille tuomat tapaukset kertovat harvoin yksityiskohtaisista seikoista, joilla on voinut olla vaikutusta tuomioon.

Kyselyn vastauksia tulee lisäksi tarkastella varauksella sen takia, että vuoden 2014 keskirangaistuksia koskevan kysymyksellä on voinut olla vaikutusta vastaajan vastaukseen. Esimerkiksi tarkasteluvuoden törkeän raiskauksen keskirangaistus on ollut 2 vuotta ja 2 kuukautta, mikä näyttää hyvin alhaiselta verrattuna 10 vuoden maksimirangaistukseen. Keskirangaistukset on laskettu yksittäisrikostilaston mukaan, joka kertoo parhaiten tietyn rikoksen rangaistustietoja. Mikäli vuosittaisten tapausten määrä on vähäinen, kuten raiskauksissa ja törkeissä raiskauksissa, ei tilasto edusta rikostyyppien keskimääräistä tekijää parhaalla mahdollisella tavalla.

Kyselyn tulosten perusteella raiskauksen keskirangaistusta piti liian lievinä 85,6 % vastaajista, kun taas sama osuus törkeän raiskauksen keskirangaistuksessa on 95,7 %. Vastausten perusteella voidaan katsoa, että naiset olivat enemmän tyytymättömiä törkeän raiskauksen rangaistuksen ankaruuteen, sillä 98,5 % piti keskirangaistusta liian lievinä. Miesten osuus oli 87,8 %. Vastaajista huomattavan vähemmistön mielestä kyselyssä mainittuja, tekijän tuomiota lieventäviä asiahaaroja ei voitaisi pitää tuomiota lieventävinä tekijöinä. Poikkeuksena oli osapuolten välisen

suhteen vaikutus tuomioon, jossa vastaukset levittyivät laajemmin. 61,5 % vastaajista oli täysin samaa mieltä siitä, ettei suhteella tulisi olla vaikutusta tuomion ankaruuteen. Vaikka raiskausrikosten rangaistuksia on kovennettu eri lainsäädännön muutoksilla, kyselyn perusteella voidaan todeta, ettei rangaistusten ankaruus vastaa vielä tutkimusjoukon oikeustajua.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheeksi halusin valita itseäni kiinnostavan aiheen, jotta motivaatio riittäisi pitkäjänteiseen työskentelyyn. Aihe muotoutui kiinnostuksestani rikos- ja prosessioikeuteen. Erityisesti minua kiinnostivat seksuaalirikokset, sillä niiden seuraamusjärjestelmä nousee aika ajoin kiivaan julkisen keskustelun kohteeksi. Yleisen käsityksen mukaan rangaistuskäytäntö seksuaalirikoksissa on irtautunut kansan oikeustajusta ja tuomiot ovat täysin ristiriidassa maalaisjärjen kanssa. Seksuaalirikosten uhrin joutuvat usein kärsimään heihin kohdistuneesta teosta koko elämänsä ajan, kun tekijä saattaa selviytyä ehdollisella vankeusrangaistuksella. En tuntenut rangaistuskäytäntöä entuudestaan kovin hyvin, mutta tartuin siihen kuitenkin rohkeasti. Pidän itseni haastamisesta ja työn teko on antoisaa, kun oppii uutta tietoa ennalta melko tuntemattomasta aiheesta. Rangaistuskäytännön tilastojen tutkimisessa haasteita loivat seksuaalirikoksia koskevien lainsäädäntöjen useat muutokset.

Lakimuutokset ovat olleet mielestäni positiivisia ja vastaavat paremmin muuttuneita sekä nykykäsityksiä seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta. Aikaisemman seksuaalirikoslainsäädännön siveellisyyttä ja moraalista ohjaavasta vaikutuksesta on luovuttu. Siveellisyyteen pyrkivä ajattelumalli on muokkaantunut suojaamaan jokaisen henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Vuoden 1889 Suomen suuriruhtinaan rikoslaki kriminalisoi sellaisia tekoja kuin huoruus ja salavuoteus, joita ei nyky-yhteiskunnassa pidetä enää rangaistavina, sillä ne eivät loukkaa kenenkään seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Mielestäni raiskaushistorian merkittäviä muutoksia oli kriminalisoida oman puolison väkisinmakaaminen vuoden 1994 rikoslainmuutoksella. Avioliittoa ei enää pidetty lupauksena seksuaalisesta kanssakäymisestä, vaan teosta tuli yhtä rangaistava kuin avioliiton ulkopuolella tapahtunut väkisinmakaaminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemässä tutkimuksessa ilmeneekin, että joka kolmas raiskausrikos on oman puolison tai seurustelukumppanin tekemä.

Vuonna 2014 rikoslaista kumottu pakottaminen sukupuoliyhteyteen ja tekemuodon siirtäminen raiskauksen alle on ollut tervetullut muutos, sillä ”lievänä raiskauksenakin” tunnettu rikosnimike on täysin turha, eikä raiskausta voi mielestäni pitää missään olosuhteissa lievänä. Raiskausrikosten rangaistuskäytännön koventuminen näinkin myöhään kuvastaa mielestäni sitä, että lainsäädäntö on hitaasti kehittyvää, kun taas kansalaisten mielipiteet ja yhteiskunnassa vallitsevat arvot

muuttuvat nopeammin. Kehitysnopeus lienee osasy saksalaisten epäluuloon seksuaalirikosten rangaistuksia kohtaan.

Ensikertalaisuutta on mielestäni absurdia käyttää rangaistuslajin tai rangaistuksen pituuden lieventämisperusteena törkeissä rikoksissa. Jos törkeästä raiskauksesta tuomitaan ehdollista vankeutta, hävitetään rikoksen törkeysasteen ja rangaistuksen välinen yhteys, kun yleisperiaatteena tulisi kuitenkin olla oikeudenmukaisuus suhteessa vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen. Tuomio on aina yhteiskunnan viesti siitä, miten me suhtaudumme rikokseen. Jos enemmistö kansasta ajattelee, että tuomio loukkaa oikeustajua, ihmisyyttä, ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia, on syytä miettiä, miten systeemiä pitäisi uudistaa. Suomi on oikeusvaltio, ja sen tulee näkyä rangaistuskäytännössämme myös raiskausrikosten kohdalla.

Opinnäytetyöprosessissa aikaa vievin ja haastavin osuus oli tiedonhaku, aiheeseen perehtyminen sekä tietoperustan kokoaminen. Lähdemateriaalia oli paljon saatavilla, mutta niistä piti osata erottaa opinnäytetyön aiheen kannalta tärkeimmät. Prosessin aikana tiedonhakutaidot karttuivat ja suurimmat oppimiskokemuksen liittyivätkin tiedon etsintään sekä työskentely- ja kirjoitustekniikkaan. Haastavaa oli tekstin jäsentäminen loogiseen järjestykseen.

Yksi suurimmista haasteista opinnäytetyöprosessin aikana oli yksintyöskentely. Kirjoittamiseen sokeutui ja koska kaipaasin ulkopuolisten kommentteja, mielipiteitä ja uusia näkökulmia tekstiin, oli vertaisarvioijasta sekä ohjaavasta opettajasta suuri apu. Palautteen saaminen työn aikana oli erittäin hyödyllistä. Toisaalta yksintyöskentelyssä oli etuna se, että kirjoittamisessa saattoi edetä oman aikataulun mukaan. Opinnäytetyöraporttia kirjoittaessa kävin samanaikaisesti koulussa sekä töissä, joten niiden ja opinnäytetyön kirjoittamisen yhteensovittaminen sekä suunnitellussa aikataulussa pysyminen oli välillä haasteellista, mutta työn valmistumiselle asettamani takaraja ei ylittynyt.

Tulevaisuudessa tämän työn jatkoksi voisi tehdä jatkotutkimuksen liittyen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuskäytäntöön sekä siinä tapahtuneisiin muutoksiin.

LÄHTEET

Hallituksen esitys 365/1992

Hallituksen esitys 6/1997

Hallituksen esitys 44/2002

Hallituksen esitys 216/2013

Helsingin Sanomat 2015. Julkisuus lievensi Tapanilan raiskauksen tuomioita – rikosoikeuden professori arvioi rangaistuksia. Viitattu 19.12.2015, <http://www.hs.fi/kaupunki/a1435025514824>

Hinkkanen V. & Lappi-Seppälä T. 2004. Selvityksiä Raiskausrangaistuksista ja rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä. Helsinki.

Iltalehti 2016. Hovioikeus korotti tuomiota: "Tapanilan joukkoraiskaus oli törkeä". Viitattu 11.4.2016. http://www.iltalehti.fi/uutiset/2016041121398602_uu.shtml

Keinänen, A. 2007. Yhdyskuntapalvelun käyttö rangaistuksena – tilastotietoja yhdyskuntapalvelusta vuosilta 1997–2004. Edilex 2007/12

KKO 2012:14

Laki yhdyskuntapalvelun kokeilemisesta 1105/1990

Leikas, L. 1998. Mediaraiskaus – kansalaiset kohtuutta etsimässä. Oikeustieto 1a/1998, 25–28.

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Melander, S. 2010. Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsinki: Yliopistopaino.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista 13/2012. http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/rikosoikeus/6CpFKFy1u/Selvityksia_raiskausrikoksista_13-2012.pdf

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2000. OPTL:n julkaisu 183.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2003. OPTL:n julkaisu 209.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2005. OPTL:n julkaisu 220.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2006. OPTL:n julkaisu 229.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2007. OPTL:n julkaisu 238.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2008. OPTL:n julkaisu 247.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2009. OPTL:n julkaisu 250.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2010. OPTL:n julkaisu 258.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2011. OPTL:n julkaisu 262.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2012. OPTL:n julkaisu 264.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Rikollisuustilanne 2013. OPTL:n julkaisu 266.

Ojala, T. 2014. Seksuaalirikokset. Helsinki: Edita.

Piispa M., Heiskanen M., Kääriäinen J. & Sirén R. 2006. Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Rikosseuraamuslaitos 2016. Yhdyskuntapalvelu. Viitattu 25.5.2016.

[http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu.html](http://www rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu.html).

Tapani J. & Tolvanen M. 2011. Rikosoikeus. Helsinki: Talentum.

Utriainen, T. 2013. Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. Rovaniemi: Lapin yliopistopainos.

Uusi Suomi 2015. Professori avautuu liian lievistä tuomioista: ”Vankilan pitää olla ainoa vaihtoehto”. Viitattu 17.12.2015, <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/79509-suomen-lievat-tuomiot-ihmetyttavat-naista-rikoksista-aina-vankilaan>

1. Sukupuoli 1. Mies
 2. Nainen

2. Ikä 1. 18-29
 2. 30-39
 3. 40-49
 4. 50-59
 5. 60-

3. Suomen rikoslain mukaan se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen väkivaltaa käyttämällä tai sillä uhkaamalla, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen 1-6 vuodeksi. Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttäen hyväkseen toisen tiedottomuutta tai muuta avuttoman tilaa on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Raiskauksen keskirangaistus vuonna 2014 oli 1v 9kk. Raiskauksen keskirangaistus on mielestäsi...

1. Liian lievä
2. Sopiva
3. Liian ankara
4. En osaa sanoa

4. Rikoksentekijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen 2-10 vuodeksi mikäli raiskauksessa aiheutetaan esim. vaikea ruumiinvamma, rikoksen tekevät useat, kohteena on alaikäinen, rikos tehdään julmalla tavalla tai siinä käytetään ampuma- tai teräasetta. Törkeän raiskauksen keskirangaistus vuonna 2014 oli 2v 2kk. Törkeän raiskauksen keskirangaistus on mielestäsi...

1. Liian lievä
2. Sopiva
3. Liian ankara
4. En osaa sanoa

	Eri miel- tä	Jokseenkin eri mieltä	En osaa sanoa	Jokseenkin samaa mieltä	Samaa mieltä
5. Valitse mielestäsi oikea vaihtoehto.					
a) Törkeästä raiskauksesta tulisi aina tuomita ehdottomaan vankeuteen	1	2	3	4	5
b) Tutun raiskaaminen on yhtä vakavaa kuin tuntemattoman raiskaaminen	1	2	3	4	5
6. Tekijän rangaistusta tulisi lieventää mikäli					
a) hän on syyllistynyt raiskaukseen ensimmäistä kertaa	1	2	3	4	5
b) hän on tai on ollut uhrin kanssa vakituudessa suhteessa	1	2	3	4	5
c) hänelle koituu tuomiosta haittaa, esim. työpaikan menetys tai huonoa julkisuutta	1	2	3	4	5
d) uhri on ollut käytökseltään tai pukeutumiseltaan provosoiva	1	2	3	4	5